

ANADOLU AĞIZLARINDA KADININ SÖZ VARLIĞINA DAİRBİR TASNİF DENEMESİ*

Melike UÇAR**

ÖZET

Günümüzde kadınlarla ilgili yapılan çalışmalar sayesinde, kadın kavramı bilimsel açıdan hak ettiği ilgiyi görmeye başlamıştır. Bu ilgi, sosyal ve insani bilimler alanında kadının toplumdaki yerini farklı yönleriyle ortaya koymuştur. Toplumda önemli bir yere sahip olan kadın, Türk dilinin söz varlığı içinde oldukça geniş bir alanı da kapsamaktadır. Kadının akrabalık isimleri, toplum içerisindeki yeri, kullanmış olduğu eşyalar, kadının eşiyle münasebetinden kaynaklı adlandırmaları zengin bir söz varlığının habercisidir. Derleme Sözlüğü'nün anlatım olanakları oldukça geniştir. Bu geniş anlatım olanakları içerisinde kadına oldukça geniş bir alan ayrılmıştır. İşte ayrılan bu geniş alan sayesinde kadınla ilgili gerek sosyolojik gerek psikolojik birçok malzeme bulmak mümkündür. Bu makalede kadın ile ilgili genel söz varlığı Derleme Sözlüğü'nden taranmak suretiyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen kelimeler anlamları ve görevleri bakımından sınıflandırılmıştır. Anlamları ve görevleri açısından sınıflandırılan kelimeler kadının toplumdaki yeri ve kadının psikolojisi açısından değerlendirilmiştir. Bu sınıflandırma neticesinde kadının Türkçedeki yeri ortaya konulmuştur. Ayrıca Anadolu ağızlarındaki kadın adlandırmalarında kadınların toplum, aile ve birey olarak varlığının dilimize nasıl yansıdığını göstermek amaçlanmıştır. Çıkış noktası Anadolu ağızları olan bu çalışmada kadın, bir bütün halinde sunularak hem toplumun kadına bakış açısı hem de kadının kendisine olan bakış açısı ortaya konulmuştur. Sonuç olarak; kadın, toplum içinde aile kurumunun işleyişini sağlayarak eğitici, ahlakî ve psikolojik olguların devamlılığını sağlayan önemli bir öge olduğu bir kez daha gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: kadın, Anadolu ağızları, kadının yeri.

A STUDY OF ABOUT WOMEN'S NAMING FROM COMPILATION DICTIONARY

ABSTRACT

Today, owing to the studies carried out, the matter of women has been a common issue that it deserves. This issue, in social sciences and

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Erciyes Ünv. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: melikeucar@erciyes.edu.tr

anthropology the status of the women has been described in different ways. Women has an important place in society, the presence of women in the Turkish language, likewise there are also quite a wide range of related words include. Women's kinship names, women's place is evaluation as a result of this classification, had used goods, relationship with the her husband herald a existence of rich vocabulary. Dictionary of the assembly is quite wide possibilities of expression. Thanks to this wide area allocated Here is possible to find many materials about women both psychological and sociological. The presence of women mentioned in this article, tried to determine the condition of scan from compilation dictionary. The words identified classify in terms of their meaning and functions. Classified in terms of their meanings and functions of words are evaluated in terms of the psychology of women and women's place in society. As a result of this classification is evaluated the place of women in Turkish. Besides in women's naming in Anatolian dialect, it is aimed to show how the presence of women is reflected to our lingua as a society, family and individual. The point of departure of this study, women with Anatolian dialects of the society as a whole by presenting women as well as the woman's point of view put forward his point of view is. Woman is an important figure in terms of providing the continuity of the institution of the foundation of family and the facts related to educational, psychological and morality.

KeyWords: woman, Anatolian dialect, place of woman.

GİRİŞ

Söz varlığı ile ilgili çalışmalar araştırılan dilin ve o dili konuşan insanların özelliklerini, hayata bakış açılarını öğrenmek açısından önemlidir. Bir dilin yalnızca söz varlığının incelenmesiyle o toplumun yaşayışı, kültürü ve başka toplumlarla olan ilişkilerinin de öğrenilebileceği neredeyse bütün dilbilimcilerin ortak fikridir (Aksan 1998: 139). Yüzyılı aşkın süredir Türk adlarının zenginliği çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bu zenginliğin bir kolunu da kadınların adlandırılmaları oluşturur. Çünkü Türk toplumunda kadın daima saygı gören, sevgi gösterilen ayrıca aile ve toplum hayatında kutsal kabul edilendir (Yazıcı Ersoy 2011: 56). Derleme Sözlüğü'nden yola çıkılarak kadın adlandırılmaları bir sınıflandırılmaya tabii tutulmuş ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Türk dilinde kadınlarla ilgili farklı zamanlarda bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunların içerisinde Pilancı'nın Anadolu ağızlarında kadın için kullanılan sözleri değerlendirdiği makalesi bizim için iyi bir kaynak oluşturur. (Pilancı 2002: 71-82). Yalnız şunu ifade etmek gerekir ki Pilancı'nın yapmış olduğu tasnif Anadolu ağızlarında kadının söz varlığını yansıtmaması açısından yeterli değildir. Bu çalışma, kadına dair daha fazla malzeme bulundurması ve kadına yönelik bakış açısını da etkileyen unsurların öne çıkarılması açısından Pilancı'nın makalesinden farklılık arz etmektedir.

Karahan'ın Tarama Sözlüğü'nü esas alarak kadın adlandırılmalarını ele almış olması (Karahan 2006: 1-12), Çağatay'ın tarihî lehçelerden günümüz lehçelerine kadar olan dönemdeki kadın adlandırılmalarının bir kısmını incelediği yazısı (Çağatay 1962: 13-49), Ersoy'un Başkurt Türkçesinde kadın adlandırılmalarını sınıflandırdığı makalesi (Yazıcı-Ersoy 2011: 55-82), Tülücü'nün akrabalık adları üzerine yaptığı çalışması (Tülücü 2002: 61-65), Yong-Söng Li'nin Türk dillerinde akrabalık isimlerini derinlemesine işlediği çalışması (Li 1999:415), Gülsün'ün Dîvânü Lûgati't-Türk'te kadınların söz varlığını ve onların dünyasını incelemiş olduğu yazısı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

(Gülsün 2009: 313-346), Rásonyi'nin ad bilimden yola çıkarak yapmış olduğu sınıflandırması (Rásonyi 1963: 63-87), Güner'in tarihî lehçelerde annelik kavramıyla ilgili olan kelimeleri tespit etmiş olması (Güner 2012:1-15), Apalı'nın kadınları sosyolojik açıdan değerlendirmesi (Apalı 2011: 49-64), Bingölçe'nin kadın dilinde bulunan argo kelimeleri derlediği sözlüğü (Bingölçe 2001:212) kadın ve kadının adlandırılışı ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalardan sadece birkaçıdır.

Derleme sözlüğünden yapılan incelemelere göre kadın adlandırmalarının sınıflandırılması şöyledir:

1. Bir Cinsiyet Ayırıcı Olarak Kadını Adlandırmada Kullanılan Kelimeler:

arkadaş: eş, karı (Zonguldak, Kastamonu: DS I, 325), **asâtek:** kadın, eksik etek (Çorum: DS I, 341), **asik, asikli:** kadın, karı (Çorum, Yozgat, Kırşehir: DS I, 343), **avratsı:** kadınlığa özenen kız (Gaziantep: DS I, 391), **aydın eşi:** kız (Muğla: DS I, 412), **billa, bolla, bula:** 1. Ağa karısı, hayvan sahibi kadın, hanım. 2. Hanım, kadın (çok yaygın¹ DSI,666), **cılasın, cılasın:** erkek ve kız güzeli (İzmir, Muğla, Çanakkale, Gaziantep: DS II, 907), **çarpan:** kadın (İstanbul, Muğla: DS II, 1083), **çorbacı:** kadın (Muğla: DS II, 1271), **dudu:** hanım (Bulgaristan: DS II, 1595), **dişi galek, dişi galik, dişi gelek, dişi kalayık, dişi kalek:** kadın (Denizli, Aydın, Muğla, Kütahya: DS II, 1524), **eli ayağı kısa:** kadın (Antalya: DS III, 1714), **evrat:** kadın, karı (Denizli: DS III, 1813), **gaşşık düşmanı:** karı, eş (Niğde: DS III, 1934), **gelince, gelinçe:** kendinden büyük ve evli bir kadın için hanım abla anlamında kullanılır (Konya, Adana, Mersin, İçel: DS III, 1979), **gelinkız:** yavuklu (kadın için) (çok yaygın DS III, 1981), **gıyız:** kız (Muğla: DS III, 2069), **hakıra:** kadın (İçel: DS III, 2254), **huma:** çok kadınla evli erkeğin karılarından biri, ortak (çok yaygın DS III, 2194), **kanayaklı, kanayağlı, kanayak, kaniyaklı:** kadın, kız, eksik etek (çok yaygın DS IV, 2620), **kaşık düşmanı:** eş, kadın (Kastamonu, Sivas: DS IV, 2681), **katın:** kadın (Konya: DS IV, 2684), **kebe:** çocuğu yaşamayan kadın (Sivas: DS IV, 2715), **koma:** bir erkekle evli olan iki kadın, kuma (Maraş, Konya: DS IV, 2914), **nöker:** bir erkekle evli iki kadın, ortak (Aydın, Urfa, Gaziantep, Mersin, Adana: DS IV, 3256), **tışıruu, tışıruv:** kadın, hanım (Konya: DS V, 3929), **tışıruvluk:** kadınlık (Konya: DS V, 3929), **tülübaş:** eş, karı (Antalya, Muğla: DS V, 4011), **yamalığ, yamalık:** abla öldüğü zaman eniştesi ile evlendirilen kız (Denizli: DS VI, 4155), **yanaşığ, yanaşık, yanat:** eş, karı (İçel: DS VI, 4162), **yenge:** kadın (çok yaygın DS VI, 4247).

2. Kadın ve akrabalık ilişkisi ile ilgili adlandırmalar

Türk dili, akrabalık bildiren sözcükler bakımından dünyanın en zengin dillerindedir. Türkçede akrabalık ilişkilerini ifade eden pek çok kelime bulunurken başka dillerde bir kelimeyle birden fazla akrabalık isminin karşılandığı görülür. Hint-Avrupa dillerinin çoğunda “amca” ve “dayı” (ve “enişte”) için tek terim kullanılır: İng. *uncle*, Alm. *onkel*, Fr. *oncle* ayrıca “hala” ve “teyze” (ve “yenge”) için de tek terim kullanılır: İng. *aunt*, Alm. *tante*, Fr. *tante* (Li 1999:319). Bu durum, Türkçenin zenginliği kadar Türk kültüründe akrabalık ilişkilerine verilen önemi de göstermektedir.

Türk toplumu, gelişmiş ve güçlü akrabalık ilişkilerinin olduğu bir toplumdur. Bu ilişkiler dayanışma ve hoşgörüyü de beraberinde getirmektedir (Emiroğlu 2012: 1691). Anadolu ağızlarında kadının akrabalık ilişkilerindeki yeri, söz varlığının zenginliğiyle kendini göstermiştir. Toplamda 134 kelimenin bulunduğu akrabalık adlandırmalarında dikkat çekici hususlar vardır. Mesela; *acul* kelimesi Sivas'ta hem yenge hem hala anlamına gelirken, *gaş* kelimesi ise erkek ya da kız kardeş anlamlarına gelmektedir. Ayrıca bazı adlandırmalar sadece kadına has olmayıp erkek için de kullanılabilir; *nene* kelimesinin dördüncü anlamı amcadır. Anne anlamına gelen *ök* kelimesi

¹Tespit edilen kelimeler Anadolu'nun birçok yerinde aynı anlamda kullanılıyorsa, bu durum çok yaygın şekilde ifade edilmiştir.

ise Eski Türkçeden günümüze kadar gelmiş ve bugün de öksüz kelimesinde canlılığını koruyan kelimelerimizdendir.

*Derleme Sözlüğü'*nde geçen akrabalık adları şunlardır:

2.1. Kan bağıyla oluşan akrabalık kelimeleri:

aba, abaka, abalık, abba, abca, abeş, abı, abıca, abıla, abilla, abilâ, abla, abla genceş, able, abo, abu, abuca, abuğ, abula, abuş, apa, apbı, apla, apo: 1. Abla, büyük kız kardeş. 2. Anne. 4. Büyükanne. 7. Teyze. 8. Hala. 9. Yetişmiş, bulûğa ermiş küçük kız kardeş (çok yaygın DS I, 1-5), **abacık:** anne (Niğde: DS I, 5), **abbacık:** küçük abla (Sakarya: DS I, 14), **abu, aba, abaş:** hanım, teyze (Ordu, Samsun: DS I, 31), **aca, âce, aco, acu:** 1. Abla. 2. Anneanne, nine (çok yaygın DS I, 35), **aco, aca:** bacı, kız kardeş (Artvin: DS I, 54), **ade:** 1. Abla (İstanbul, Manisa, Niğde, Kayseri, Nevşehir: DS I, 65). 2. Anne (Kayseri: DS I, 65), **akana, akcana:** nine, büyük anne (Afyon, Isparta, Konya: DS I, 138), **aluca:** abla (Amasya: DS I, 233), **anacık, ancık, ane, aney, anû:** anne (Nevşehir, Balıkesir, Van, Tunceli, Sivas: DS I, 244), **anana:** büyükanne (Rize: DS I, 251), **anne:** büyükanne, nine (Isparta, Çanakkale, Bilecik: DS I, 278), **ayana:** ana, anne (Düzce: DS I, 407), **ayce:** büyükanne (Zonguldak: DS I, 410), **balnene:** anneanneninin annesi (Trabzon: DS I, 510), **balnine:** anneanne, babaanne (Trabzon ilçeleri ve köyleri: DS I, 510), **billa, bolla, bula:** abla. (çok yaygın DS I, 666), **biyana:** büyükanne (Burdur: DS I, 673), **bibi:** 1. Hala. 3. Abla. 4. Nine, büyükanne. 5. Teyze (çok yaygın DS I, 677-678), **bici:** anne (Adana: DS I, 679), **çığ:** anne (Manisa: DS II, 1159), **çıldır:** abla (İzmir: DS II, 1171), **çiye:** abla (Düzce, Bolu: DS II, 1250), **dudu:** abla (Giresun, Antalya, Yunanistan: DS II, 1595), **ebe, ebede, ebem:** büyükanne, nine (çok yaygın DS III, 1549-1550), **eci:** 1. Abla, büyük kız kardeş. 2. Büyükanne. (çok yaygın DS III, 1560-1561), **ede:** anne (Sivas: DS III, 1563), **ema:** anne (Trabzon: DS III, 1729), **emçek:** sütanne (Tokat: DS III, 1731), **eme, emete, emeti:** hala (çok yaygın DS III, 1731), **emti:** hala (Hatay: DS III, 1742), **enne:** babanın kız kardeşi, hala (Hatay: DS III, 1759), **eze, ebe:** 1. Teyze. 2. Hala (çok yaygın DS III, 1828), **gadi:** büyük anne, babaanne (çok yaygın DS III, 1890), **gaş:** erkek ya da kız kardeş (Denizli, Ankara: DS III, 1933), **go:** anne (Artvin: DS III, 2088), **hata:** büyük anne (Erzincan DS III, 2305), **heci:** kız kardeş ya da kız kardeş gibi yakın tutulan kimse (Çorum DS III, 2325), **ibi:** 1. Büyükanne (Tokat, Zonguldak: DS IV, 2502). 2. Kız kardeş, abla (İzmir, Manisa, Konya, Denizli, Çankırı, Samsun, Ordu, Gümüşhane: DS IV, 2502). 3. Hala (Manisa, Erzurum: DS IV, 2502), **kada:** 1. Kız kardeş, abla (İstanbul, Antalya: DS IV, 2588). 2. Teyze (Zonguldak DS IV, 2588), **kade:** hala (Zonguldak: DS IV, 2590), **kocaana, kadınana, kocana:** nine. (çok yaygın DS IV, 2891), **koca hala:** büyük hala (baba ya da anneninin halası). (Kıbrıs. DS IV, 2893), **mama:** hala (Afyon, Isparta, İstanbul, Denizli, Bayburt, Ağrı: DS IV, 3115), **na:** anne (Adana: DS IV, 3233), **nene:** anne (çok yaygın DS IV, 3247), **öge:** anne (Denizli, Kars: DS V, 3316), **ök:** anne (çok yaygın DS V, 3326), **öke:** büyük kardeş, abla (Afyon, Ardahan: DS V, 3327), **paci:** kız kardeş, bacı (Artvin: DS V, 3377), **safa:** abla (Bilecik: DS V, 3514), **taya:** sütanne (Diyarbakır, Sivas: DS V, 3853), **tete, teta:** 1. Teyze. 2. Hala. 3. Babaanne (çok yaygın DS V, 3900), **uluca:** ana baba (İstanbul: DS VI, 4036), **uye:** kız kardeş (Tunceli: DS VI, 4791).

2.2. Evlilik yoluyla oluşan akrabalık kelimeleri:

aba, abaka, abalık, abba, abca, abeş, abı, abıca, abıla, abilla, abilâ, abla, abla genceş, able, abo, abu, abuca, abuğ, abula, abuş, apa, apbı, apla, apo: 3. Üvey anne, analık. 5. Kaynana. 6. Yenge. (çok yaygın DS I, 1-5), **acuğ:** 1. Yenge. 2. Hala (Sivas: DS I, 55), **akana, akcana:** üvey anne, analık (Isparta, Konya DS I, 138), **anagenceş:** amca karısı, yenge (Isparta: DS I, 248), **analık:** 1. Üvey anne. 2. Kaynana (çok yaygın DS I, 249-251), **billa, bolla, bula:** görümce. (çok yaygın DS I, 666), **bibi:** amca karısı, yenge. (çok yaygın DS I, 677-678), **boyugüzel:** görümce (Kayseri, Kırşehir: DS I, 747), **büke:** gelin (Malatya: DS I, 816), **dayaza, dağza, dayas, dayıza, dayza, daza, deyza, deyze, deza, déze, dezeana, diyaza, diyeze, dize:**

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

teyze (çok yaygın DS II, 1386), **dodopal**: gelin (Artvin: DS II, 1534), **dudunine**: kayınvalide (Edirne: DS II, 1595), **eci**: yenge (çok yaygın DS III, 1560-1561), **ente**: yenge (Balıkesir: DS III, 1761), **gayınna**: kayınvalide (Burdur, Elazığ, Kocaeli: DS III, 1946), **gelinaba**: yenge (çok yaygın: DS III, 1978), **gelinana**: üvey anne (Afyon, Isparta, Sivas, Ankara: DS III, 1979), **gen**: gelin (Burdur: DS III, 1989), **gelinkızıcı**: görümce (Konya: DS III, 1982), **görüm**: görümce (Çanakkale, Denizli: DS III, 2163), **huma**: elti (çok yaygın DS III, 2194), **inge**: yenge (Balıkesir, Çanakkale, Samsun, Ordu, Kırklareli, Tokat, Yunanistan: DS IV, 2543), **ini**: görümce (Isparta: DS IV, 2544), **kadıncık**: görümce (Afyon: DS IV, 2591), **kadi**: yenge (Bilecik, Eskişehir, İstanbul, Samsun, Ankara: DS IV, 2592), **kayınna**: kaynana (Bolu, Amasya: DS IV, 2701), **kocaana, kadınana, kocana**: büyük amcanın karısı (çok yaygın DS IV, 2891), **kocagelin**: kaynana (Sinop: DS IV, 2892), **nene**: 1. Yenge. 2. Üvey anne. 3. Dayı karısı, yenge (çok yaygın DS IV, 3247).

3. Kadınların toplumdaki statüleriyle ilgili adlandırmaları

Kadının sosyal statüsünü ifade etmede Derleme Sözlüğü'nde 214 kelime tespit edilmiştir. Kadının daha çok cinsel bir obje olarak görülmesi olumsuz ifadelerin daha fazla olmasına yol açmıştır. Fakat bu durum sadece cinsel obje olarak görülmesinden ibaret değildir. Kadının doğurganlık özelliği toplumdaki konumunu oldukça etkilemiştir. Çünkü kadının annelik vasfının olması ve sosyal hayatın biyolojik devamını sağlıyor olması da cinselliği öne çıkarmıştır. Yalnız bu öne çıkış Anadolu ağızlarımızda olumsuz tarafla ele alındığı görülür. 137 kelimenin olumsuz, 18 kelimenin ise olumlu anlam taşıması bu düşüncemizi desteklemektedir.

3.1. Olumsuz adlandırmalar:

3.1.1. Ahlak düşüklüğü sebebiyle oluşan olumsuz kelimeler:

abla: ahlaksız kadın (İstanbul: DS I, 23), **addırık**: orospu, kahpe (Burdur: DS I, 65), **alaşa, alaşo**: kötü kadın, orospu, oynak, cilveli. (çok yaygın DS I, 199-200), **andız**: iffetsiz kadın, orospu, kahpe (çok yaygın DS I, 261), **arda**: evde kalmış kız (Samsun: DS I, 302), **aşkar**: edepsiz kadın (İçel: DS I, 358), **atkın**: çapkın kız (Niğde: DS I, 370), **attırgan**: cinsel isteklerini açığa vurmuş, isterik kadın (Niğde: DS I, 373), **ayağı dışarı, ayağı bozuk, ayağı garıncalı, aya dışarı, ayah karısı, ayak**: kötü yolda kadın (Konya: DS I, 398), **ayaklı karısı**: kötü kadın (Isparta: DS I, 400), **babuş, baboş, babey**: kötü kadın (Niğde: DS I, 454), **bandırmalı**: orospu, hafif meşrep kadın (Isparta: DS I, 519), **başıdışarı**: evli olup da orospuluk yapan kadın (Burdur, Ordu: DS I, 559), **bazlamaç**: kötü kadın (Kastamonu: DS I, 589), **bingil bingil**: oynak kadın (Kütahya, Kocaeli, Sivas: DS I, 667), **birakıntı**: bırakılmış kadın (Çankırı: DS I, 668), **çaça, çaca**: genelev işleten, kötü yol gösteren kadın (çok yaygın DS II, 1031), **çeçe**: genelev çalıştıran kadın (Afyon, Konya, İçel DS II, 1104), **çadı**: kötü huylu kadın (Denizli: DS II, 1032), **çapaklı**: ahlaksız kadın (Konya: DS II, 1073), **çaşarat**: ahlaksız, kötü kadın (çok yaygın DS II, 1085), **çeldiğe**: küçük yaşta düşen kadın (Gümüşhane: DS II, 1118), **çiltik**: düşen kadın (Bayburt, Gümüşhane, Erzurum: DS II, 1221), **çingir, cingir**: fahişe (Isparta, Denizli: DS II, 1228), **dövdürgen**: kötü kadın (Muğla: DS II, 1592), **ekti**: metres, kapatma (Muğla: DS III, 1701), **eskilik**: kadının ahlaken düşük olması (Kıbrıs: DS III, 1785), **eteğine eğri**: kötü kadın (Sivas: DS III, 1796), **faşlak**: kötü kadın (Denizli: DS III, 1839), **fayşa, faşa, fayşe**: kötü kadın, fahişe (Kars, Isparta, Tokat: DS III, 1840), **ferzek, ferzenk**: kötü kadın, fahişe (Samsun, Amasya, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane: DS III, 1847), **fıkfık**: fahişe, kötü kadın (Aydın: DS III, 1851), **fiddirik, fiddire, fiddirek**: oynak, hoppa, hafif kız ya da kadın (Amasya, Malatya, Ankara, Kayseri, Niğde: DS III, 1863), **gışığı, fişki, fişirdek**: ahlaksız, arsız, yapışkan (genellikle kadın ya da kızları aşağılamak için) (Yozgat: DS IV, 4505), **galek**: kötü kadın ya da halkın kötü tanıdığı kadın (Denizli, Aydın, Muğla: DS III, 1900), **gehbe**: gözü dışarıda, kötü kadın (Gümüşhane, Iğdır, Kars: DS III, 1971), **gırmança**: ahlaksız, kötü kadın (Ordu: DS III, 2060), **gızmış**: kötü kadınlar için kullanılmış (Gümüşhane: DS III, 2071), **gotügara**: kötü ahlaklı kadın, fahişe (İçel: DS III, 2018), **guvan**: kötü ahlaklı kadın (Niğde: DS III, 2203), **güvende, güvence**: kötü yola düşen kadın (Balıkesir, Bursa, Kocaeli, Kırklareli, Tokat, Edirne: DS III,

Turkish Studies

2240), **hacı ana**: yolsuz birleşmelere aracılık yapan kadın (Zonguldak: DS III, 2248), **hertiyh**: ahlaksız kadın (Kars: DS III, 2348), **hingişmek**: ahlaken hafif kadınların uygunsuz hareketlerde bulunması (Gümüşhane: DS III, 2387), **hoşu, hoşuk**: kötü kadın (Bayburt, Kars, Çankırı: DS III, 2417), **huvarta**: yasa ve törelere aykırı cinsel ilişki kuran kadın ya da erkek (Konya: DS III, 2446), **kaltak**: kötü kadın (Çanakkale: DS IV, 3115), **kantik**: oynak, hoppa kadın (Samsun: DS IV, 2629), **karahni**: oyuncu, hafif kadın (Trabzon: DS IV, 2646), **kattereli**: oynak kadın (İçel: DS IV, 2686), **kayış**: kötü kadın (Kocaeli: DS IV, 2702), **kaynaşık**: yosma, oynak kadın (Uşak, Kütahya, Bilecik: DS IV, 2706), **kişkilli**: oynak, kötü kadın (Konya: DS IV, 2887), **kösnük, kösmük, kösnek, küsnük, küsnek**: kötü kadın, isterik kadın (Bilecik, Amasya, Yozgat: DS IV, 2976), **leçer**: arsız kadın, kötü kadın (Kars: DS IV, 3070), **lepez**: kötü kadın (Konya: DS IV, 3074), **losura**: oynak, arsız kadın (Eskişehir: DS IV, 3089), **mandalı kırık**: kötü kadın (Samsun, Konya: DS IV, 3121), **minnoş**: hoppa kadın (Trabzon: DS IV, 3203), **orusbu**: erkeklerle para karşılığında cinsel ilişki kuran kadın (DS VI, 4617), **önlük**: kötü kadın (Bursa: DS V, 3343), **saltak**: kötü yolda olan kadın (Konya: DS IV, 4669), **seçme**: kötü yolda olan kadın (Zonguldak: DS V, 3566), **sürpene**: kötü yolda olan kadın (Gümüşhane: DS VI, 4716), **tekese**: hoppa kadın (Sivas: DS VI, 4769), **telek**: kötü yola düşmüş kadın (Burdur: DS VI, 4750), **tensuz**: kötü (kadın için) (Trabzon: DS V, 3882), **timbilti**: oynak, hafif kadın (Düzce, Bolu: DS V, 3935), **tülüngü**: utanmaz, sıkılmaz, edepsiz, şirret (kadın için) (Isparta, Urfa, Gaziantep: DS V, 4011), **vereğan**: kötü kadın, hoppa (Artvin: DS VI, 4097), **yağır**: hoppa, kötü kadın (Niğde: DS VI, 4122), **yaltak, yaltakçı**: kötü yola düşmüş kadın (Aydın: DS VI, 4152), **yarık**: kötü yolda olan kadın (Burdur: DS VI, 4185), **yoylu**: kötü kadın (Konya, İçel: DS VI, 4303), **zerzek**: hoppa kadın (Tokat: DS VI, 4365), **zilli**: 1. Ahlaksız, hoppa kadın. 2. Çingene, oyuncu kadın (çok yaygın DS VI,4389).

3.1.2. Toplumda hoş karşılanmayan davranışlar sebebiyle oluşan olumsuz kelimeler:

alaşa, alaşo: çok süslü, allı pullu (çok yaygın DS I, 199-200), **anaç, anaş, aneç, aneş**: serbest hareketli, başına buyruk, eksik terbiyeli kız veya kadın (çok yaygın DS I, 246), **anadan ırafan, anadan rahvan**: annesine kötü huy bakımından benzeyen kız veya kadın (Muğla DS I, 247), **babile**: lüzumsuz yere çok konuşan, çok gezen kadın (Ordu: DS I, 453), **çapıda**: beceriksiz kadın (Muğla: DS II, 1075), **çaşarat**: huysuz, kavgacı kadın. (çok yaygın DS II, 1085), **çatı guyrulu**: dedikoducu kadın (Bayburt, Kars: DS II, 1089), **cimiz**: erkeğe düşkün kadın (Denizli, Mersin, Konya, Adana DS II, 973), **çoştal**: kırıtarak yürüyen kadın (Ankara: DS II, 1274), **döPELLİ**: pis, pasaklı kadın (Denizli: DS II, 1239), **eleği başında**: çingene kadınlarına benzeyen arsız kadın (Gümüşhane: DS III, 1709), **elekçi karısı**: çok gezen, evde durmayan kadın (Burdur: DS III, 1709), **ersek, ersenek, erzük**: erkeğe düşkün kadın (çok yaygın DS III, 1776), **evdik**: nikâhlanmadan nişanlısı ile cinsî ilişkide bulunan ya da ona kaçan kız (Adana: DS III, 1802), **fıddır fiş**: çok gezen kız (Muğla: DS III, 1851), **gayuk**: açık saçık giyinen kadın (Zonguldak: DS III, 1952), **hoda karısı**: çok gezen kadın (Samsun: DS III, 2391), **kıntışlı**: çok süslü, giyimli, çok gösterişli, hoppa (kadın için) (Aydın: DS IV, 2813), **kırkır, kırlak**: geveze, çok konuşan kadın (Çorum: DS IV, 4557), **kocasak**: koca arayan kız (Kastamonu: DS IV, 2893), **koç kaçmak**: evliyken başka erkekten çocuğu olmak (Düzce, Bolu: DS IV, 2895), **marda**: evlenme çağı geçip evde kalmış kız (Samsun: DS IV, 3129), **öveç**: kurnaz kadın (Ordu: DS V, 3363), **palçıklı**: darmadağınık, derli toplu olmayan kadın (Isparta, Denizli: DS V, 3387), **parpara**: giyimi eski ve düzensiz kadın (Rize: DS V, 3400), **silpiç**: kirli, pis kadın (İçel: DS V, 3638), **zileper**: şımarık (kadın için) (Bitlis: DS VI, 4389), **zilli**: 2. Çingene, oyuncu kadın (çok yaygın DS VI,4389).

3.2. Olumlu adlandırmalar:

abaç: annesi gibi, annesine çeken, annesi ahlakında (Sivas: DS I, 5), **anaç, anaş, aneç, aneş**: huy ve şekil bakımından anneye benzeyen (çok yaygın DS I, 246), **anaç yapılı**: annesinin huyunda olan (Elazığ DS I, 247), **ablacı, abalaç, abla, aplacı**: sevicî kadın (Gaziantep, Hatay: DS

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

I, 23), **atlı gibi:** hamarat kadın (Niğde: DS I, 371), **avratlık:** iyi ev kadını (Niğde: DS I, 391), **çiğer:** çalışkan kadın (İstanbul: DS II, 962), **cincime:** ufak tefek güzel kadın (Çorum, Yozgat: DS II, 971), **ebenene:** çok bilgili kadın (Samsun: DS III, 1655), **eci:** saygıya yararlı kadın (Bitlis: DS III, 1661), **erkek gadife:** erkek yapılı kadın (Niğde: DS III, 1774), **evdireği:** evini iyi çekip çeviren, idaresini bilen kadın (Muğla: DS III, 1802), **eye:** evin, ailenin en sayılan kadını (Bitlis: DS III, 1819), **eyo:** aile reisi olan kadın (Bitlis: DS III, 1825), **ivez:** ince sesli. (kadın ya da erkek için) (Adana: DS IV, 2572), **köregen:** güzel kız (İzmir: DS IV, 2964), **köyveni:** iyi ev kadını, evine iyi bakan kadın (Adana: DS IV, 2985), **yaren:** edilgin, sevicî kadın (Çorum: DS VI, 4183).

4. Kadına yönelik hitap ifadeleri

Kadına yönelik 6 farklı hitap ifadesi tespit edilmiştir. Toplum içerisinde erkeğin eşine ismiyle hitap etmesinin yanlış anlaşılmasından ötürü erkeğin eşini bir ünlemle çağırması söz konusudur. Bu durum Anadolu ağzlarına da böyle yansımıştır:

âbağ: bir erkeğin karısına hitap ünlemi (Zonguldak: DS I, 6), **andon:** çokça kadınlara hakaret için söylenen söz (Burdur, Trabzon: DS I, 262), **aygı:** adı bilinmeyen ya da ad yerine kadına, kıza sesleniş (Isparta: DS I, 413), **ayrancı:** kocanın karısına takmış olduğu ad (Denizli: DS I, 429), **efe:** kadın erkek arasında kullanılan çağırma ünlemi (Konya: DS III, 1667), **kağız:** kadınlar arasında “yahu” anlamında kullanılır (Elazığ, Malatya: DS IV, 2596)⁴

4. Kadınların cinsellik, evlilik, karı-koca ilişkileri ile ilgili adlandırmalar

Anadolu ağzlarında kadının cinsellik, evlilik ve eşiyile olan münasebetleri ifade eden 99 kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin çoğunluğunu kadının cinsiyeti ile ilgili kavramlar oluşturmaktadır.

4.1.Cinselliğe dair adlandırmalar:

4.1.1. Kadın organları ile ilgili kelimeler:

acuk: dişilik organı (Kastamonu: DS I, 55)., **ashık:** üreme organı noksan kadın. (Afyon, Isparta, Denizli: DS I, 345), **bitik, bit, bitdih, bitdik, bittih, bittik, bittis:** kadınların cinsiyet organı (çok yaygın DS I, 671), **börek, bö...rek:** kadının cinsiyet organı (Afyon: DS I, 769), **comburt:** kadınların belden aşağı kısmı (Ordu: DS II, 997), **cük, cuk, cüllü:** kadınların cinsiyet organı (İçel: DS II, 1025), **çebiş:** kızların cinsiyet organı (Burdur: DS II, 1101), **dılak, dılbağ, dil, dilağ, dilcik, dillak, dillik:** kadının cinsiyet organının üst kısmında bulunan pek duygun küçük bir organ, bızır (Kerkük, Niğde, Denizli: DS II, 1457), **dillih, dillig, dindih, dindik:** kadının cinsiyet organı (Kars, Van: DS II, 1458), **dudu:** kadının dişilik organı (Kastamonu, Niğde: DS II, 1595), **fink:** kadının cinsiyet organı (Ankara: DS III, 1867), **guccu:** dişilik organı (Tokat: DS III, 2186), **kitik:** kadının dişilik organı (Ankara: DS IV, 2888), **pitik:** kadında üreme organı (İçel: DS VI, 4649), **putuh:** kadının dişilik organı (Artvin: DS V, 3495), **tatuh, tuncih:** kadının üreme organı (Gümüşhane: DS VI, 4744), **tilak:** kadın cinsiyet organının üst kısmında bulunan duygun küçük bir organ, bızır (Samsun: DS V, 3932), **uşahlıh, uşakevi, uşaklık:** kadının döl yatağı (Kars, Gümüşhane: DS VI, 4790), **yaka (III):** kadın memesi (İçel: DS VI, 4129), **yirik, yiriğ, yirik dudaklı:** kadının üreme organı. (Isparta, Çorum: DS VI, 4281).

4.1.2.Cinsellik ve kadının bekâreti ilgili kelimeleri:

açık: kızlığı bozulmuş (Niğde: DS I, 58), **aleste:** bakir olmayan kız (Isparta: DS I, 211), **anasının kızı:** bakir olmayan kız (Muğla: DS I, 253), **arsık:** kızlık zarı güç açılan (Kütahya DS I, 322), **arshık:** gerdeğe girdiği gece kocası ile cinsî münasebette bulunduğu hâlde kızlığını kaybetmeyen kız (Afyon DS I, 322), **asılık:** ebe ve doktor tarafından açılan kalın kızlık zarı (Isparta, Kütahya: DS I, 342), **ashık:** 1. Kızlık zarı yırtılması. 2. Kesilmeye muhtaç kızlık zarı. 3. Tam oluşmamış kızlık zarı. (Afyon, Isparta, Denizli: DS I, 345), **delik, dellük:** kızlığı giderilmiş,

Turkish Studies

bikri bozulmuş (Burdur, Malatya, Niğde, Kerkük: DS II, 1412), **hitaayi**: kızlık zarı ameliyatsız açılmayan kız (Niğde: DS III, 2389), **porçilik**: cinsel isteği çok olan kadın (Amasya: DS IV, 3211), **tuncukmak**: aşırı cinsel istek duymak (kadın için) (Isparta: DS V, 3994).

4.1.3. Kadının hamileliğini ve doğurganlığını ifade eden kelimeler:

ağır ayaklı: gebe, yüklü (çok yaygın DS I, 91), **aslık**: kısır kadın veya dişi hayvan (Afyon, Isparta, Denizli: DS I, 345), **aylı günlü**: gebe, doğumu yakın kadın (Çok yaygın DS I, 425), **aylı günü yakın**: doğum zamanı yaklaşmış kadın (Niğde: DS I, 417), **dıherik**: aşeren gebe kadın (Malatya: DS II, 1454), **doğurgeç**, **doğurucu**: gebe (insan ve hayvan) (Düzce: DS II, 1539), **gargın**: gebe (Adana: DS III, 1924), **gümanlı**: gebe (Erzincan: DS III, 2221), **kasken**: yeni doğum yapmış kadın, lohusa (Malatya: DS IV, 2676), **salmağ**: gebe kadın, çocuğunu düşürmek (Kerkük: DS VI, 4669), **tülen**: ilk kez çocuk doğuran genç kadın (Adana: DS V, 4009), **üzeriyüklü**, **üzerli**: gebe (Kırşehir, Niğde, Konya, İçel, Mersin: DS VI, 4087), **yüksünmek**: gebe kadın (Ordu: DS VI, 4330), **yükü yıkmak**: gebe kadın (Bolu: DS VI, 4331).

4.1.4. Kadının evliliği ile ilgili kelimeler:

adaklı: nişanlı kız (Kütahya, Bolu, Iğdır, Kerkük: DS I, 62), **allı yeşilli olmak**: gelin olmak (Gümüşhane: DS I, 225), **anaçlamak**: (kız) evde kalmak, evlenmeden yaşlanmak (Bursa: DS I, 247), **apaköy**: evli kadın (Balıkesir: DS I, 282), **arkadaş**: karı, eş (Zonguldak, Kastamonu: DS I, 325), **avrat gişi**: karı koca (Gaziantep: DS I, 391), **azatlı**: bir kaç kere evlenmiş kadın (Denizli: DS I, 436), **başiboş**: dul kadın (Burdur, Düzce, Aydın, Tokat, Gümüşhane, Rize, Konya: DS I, 558), **bel vermek**: kadın erkeğe teslim olmak (Isparta: DS I, 624), **beşik kertme**, **bêşik kertme**: kız ve erkek çocukları beşikte iken nişanlama veya böylece nişanlanmış kız ve erkek (çok yaygın DS I,643), **celep**: boşanmış dul kadın (Mersin: DS II, 878), **deyikli**: nişanlı kız (Ağrı: DS II, 1446), **duleksik**: kocasız kadın (Antakya, Hatay: DS II, 1598), **dullama**, **dulapa**: boşanmış kadın (Sivas, Balıkesir: DS II, 1598), **erlik**: evlenecek çağa gelmiş kız (Bitlis: DS III, 1775), **erriyh**: ergen, kocaya varma çağına gelmiş kız (Iğdır, Kars: DS III, 1776), **ersel**: kocasına bağlı kadın (Isparta: DS III, 1776), **gabık**: evlenmemiş kız. (Ordu DS III, 1885), **gelinkız**: nişanlı kız (çok yaygın DS III, 1981), **gen**: gelin (Burdur: DS III, 1989), **hırsız almaz**: evlenmemiş kız (Çankırı: DS III, 2372), **küflü**: evde kalmış, evlenmemiş kız (Kastamonu: DS IV,3026), **marda**: evlenme çağı geçip evde kalmış kız (Samsun: DS IV,3129), **orvad**: bir erkeğin eşi olan kadın (Kars: DS V, 3292), **övelek**: evlenmemiş kız (Zonguldak DS V, 3363), **orvad**: bir erkeğin eşi olan kadın (Kars: DS V, 3292), **siddi**: evlenmiş kadın (Kayseri: DS VI, 4697), **tutaş**: henüz evlenmemiş kız (Gümüşhane, Kars, Bulgaristan DS V, 4001), **vergili**, **varımlı**, **virgili**: sözü kesilmiş, nişanlı kız (Ordu, Ankara, Niğde: DS VI, 4098), **yalku**, **yalk**: tek başına, çekincesiz, çocuksuz kadın (Mersin, İçel: DS VI, 4149), **yavuklu**: nişanlanmış kız (Manisa: DS VI, 4818)

5. Kadınların eşyaları ve kıyafetleriyle ilgili adlandırmaları

Kıyafetler ve kullanılan eşyalar söz varlığının büyük bir oranını meydana getirmiştir. 342 kelimedenden oluşan bu bölüm bir taraftan kadının dış görünüşüne vermiş olduğu önemi yansıtırken diğer taraftan geleneklerine bağlı bir Anadolu kadını profilini çizmektedir.

5.1. Kadının kıyafetlerini adlandırmada kullanılan kelimeler:

5.1.1. Başa giyilen veya takılan kıyafetler

ağ: başörtüsü, namaz bezi, tülbent (Malatya, Sivas, Niğde, Kayseri: DS I, 77), **ah**: kadınların başlarına örttükları beyaz tülbent (Malatya, Sivas, Niğde: DS I, 121), **al**: kadınların alınlarına bağladıkları yeşilli kırmızılı ipek örtü (Isparta, Burdur: DS I, 165), **alakuş**: başörtüsü (Çankırı: DS I, 191), **alavura**: başa örtülen şal (Çanakkale: DS I, 203), **albağ**: kadınların alınlarına bağladıkları bir çeşit yazma (Kerkük: DS I, 207), **alihani**: büyük kadın başörtüsü (Kerkük: DS I,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

222), **arkerluk**: kadınların çemberleri üstüne bağladıkları yaşmak (Rize: DS I, 326), **aşarp**: kadın başörtüsü (Tokat: DS I, 351), **baş cauluk**: başörtüsü (Konya: DS I, 555), **baş dastarı**, **baş bezi**: kadınların başlarını örttükleri, genellikle beyaz olan yazma. (çok yaygın DS I, 556), **başlıg**: kadınların giydikleri altınla süslenmiş başlık (Kerkük: DS I, 562), **bebbez**: kadınların ve erkeklerin başlarına veya alınlarına bağladıkları bez, yazma (Muğla: DS I, 590), **boğaz ağı**: kadınların başlarına bağladıkları yazma (Erzurum: DS I, 726), **çalkı**: kadınların başlarına sardıkları örtü (Çanakkale, İçel: DS II, 1058), **çallamla**: kadınların alınlarına bağladıkları örtü (Kerkük: DS IV, 4478), **çapula**: başörtüsü (Sivas: DS II, 1079), **çeki**, **çökü**: kadınların başlarına bağladıkları başörtüsü. (çok yaygın DS II, 1111-1112), **çekidik**: kadın yemenisi (Konya: DS II, 1112), **çember**, **çember**: kadın başörtüsü, ak yazma (çok yaygın DS II, 1127-1128), **çembere**: kadınların başlarına taktıkları karnak (Kırşehir: DS II, 1128), **çerpi**: başörtüsü (Denizli: DS II, 1147), **çekinme**: kadınların başörtüleri altına bağladıkları ince örtü (Amasya: DS II, 1113), **çırpi**: kadınların başlarına bağladıkları yemeni (Afyon, Isparta: DS II, 1189), **çilgi**: kadınların başlarına bağladıkları tülbent (Sivas: DS II, 1217), **dabla fes**: ihtiyar kadınların başlarını örttükleri çemberli fes (Gümüşhane: DS II, 1316), **datmak**: kadın başörtüsü (Manisa: DS IV, 4485), **dinge**: kadınların başlarına giydikleri hasırdan örülmüş külah (Diyarbakır: DS II, 1503), **egal**: başörtüsü (Antalya: DS III, 1672), **emler**: kadınların başlarını örttükleri yazma (Amasya: DS III, 1740), **fitas**: kadınların başlarına örttükleri yazma (Tokat, Sivas: DS III, 1873), **fottoz**: kadınların başörtülerinin düşmemesi için üç parmak eninde, kumaştan yapılan bağ (Erzurum: DS III, 1878), **gıdık**: kadınların başlarına iki kat örtükleri başörtüsü (Kastamonu: DS III, 2033), **hindi**: başörtüsü yemeni (Denizli, Balıkesir, Tokat, Erzurum, Erzincan, Elazığ, Malatya, Sivas: DS III, 2386), **hotuz**: kadınların süslü başörtüsü (İzmir: DS III, 2421), **izur**: başörtüsü (Çanakkale: DS IV, 2577), **karakçı**: kadın başörtüsü (Konya: DS IV, 2647), **kaydırma**: inci işli kadın fesi (Çorum: DS IV, 2700), **kıncik**: kadınların başlarına bağladıkları yazmanın çene altından geçirilerek üçgen biçiminde bağlanmış durumu (Elazığ ve köyleri: DS IV, 2808), **keyik**: kadınların başlarına aldıkları bir çeşit yemeni (Düzce: DS IV, 2779), **kıvrak**, **kıvrız**: kadınların başlarına örtükleri kenarları saçaklı ipeklî örtü, poşu. (İzmir, Bursa, Amasya, Konya, Edirne, Tokat: DS IV, 2852), **kıykaç**: üç köşeli, beyaz, kadın başörtüsü (Adana, İçel: DS IV, 2858), **kofik**, **kofi**, **kofu**: evli köy kadınlarının başlarına giydikleri üstü sargılı ve altınli fes, bir çeşit fes (Kars, Diyarbakır, Van: DS IV, 2901), **kollu**: kadınların başlarına bağladıkları üçgen biçiminde başörtüsü (Muğla: DS IV, 2912), **küf**, **küfe**: kadınların başlarına giydikleri altınli fes (Urfâ: DS IV, 3026), **küm**: kadınların başlarına sardıkları beyaz peştamal (Malatya: DS IV, 3034), **maharma**: başörtüsü (Isparta, Burdur, Bilecik, Denizli: DS IV, 3106), **mapes**: kadınların başlarına bağladıkları oyalı yemeni (İzmir, Bursa: DS IV, 3127), **marhama**: köy kadınlarının başlarına örtükleri havludan örtü (Zonguldak, Ankara: DS IV, 3130), **merze**: renkli kadın başörtüsü (Afyon, Isparta, Antalya: DS IV, 3172), **pav**: kadın başörtüsü (Zonguldak: DS V, 3415), **öndemen**: kadınların başlarına örtükleri şal (Kütahya: DS V, 3338), **puşu**: başörtüsü (Gümüşhane: DS IV, 4657), **pürgü**, **pürme**, **pürmek**: (kadın başörtüsü), **silecek**: başörtüsü. (Rize: DS IV, 4698), **süpüg**: başörtüsü (Çankırı: DS V, 3719), **şamı**, **şame**, **şamı**: yemeni, başörtüsü (çok yaygın DS V, 3743), **şemi**: kadınların başlarına bağladıkları yazma (Konya: DS V, 3761), **şes**: tülbent, yazma (Maraş, Gaziantep, Antakya, Hatay, Niğde, Adana: DS V, 3765), **şıpırdak**: kadınların başlarına taktıkları gümüş paralarla işlenmiş başlık (Balıkesir: DS V, 3773), **taçorta**: kadınların giyindikleri gümüş tepelik (Erzincan: DS V, 3800), **takka**: kadınların giydiği fes (Denizli, Yozgat, Tokat: DS V, 3811), **takıç**: kadınların giydikleri çevresi altın ve gümüşle süslü bir çeşit fes. (Antalya: DS V, 3809), **takiya**: kadınların çeşitli biçim vererek başa bağladıkları işlemeli örtü (Gümüşhane: DS IV, 4736), **tar**: başörtüsü (İçel: DS V, 3832), **tartma**, **tartı**, **tartımak**, **tartıncak**, **tartuncak**: başörtüsü, yemeni (çok yaygın DS V, 3838), **tepelik**, **tepelük**: üzeri altın dizili, süslü kadın fesi (çok yaygın: DS V, 3884), **tifon**: başörtüsü (Aydın, Yozgat, Erzurum: DS V, 3778), **topaç**: çevresine altın dizilmiş kadın fesi (Mersin, Denizli: DS V, 3963), **üsgüf**: kadın başlığı (Konya: DS VI, 4075), **üsürgü**: kadınların başlarına örtükleri yarım çarşaf, başörtüsü (Giresun, Sivas: DS VI, 4079), **üstlük**: 1. Başörtüsü, yeldirme. (Aydın, İzmir, Balıkesir,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

İçel: DS VI, 4078). 2. Kadınların sokakta giydikleri başörtüsü (Çanakkale: DS VI, 4078), **yağlıh**, **yağlık**: başörtüsü (Samsun, Antakya: DS VI, 4125), **yarım**: başörtüsü (Denizli: DS VI, 4186), **yaşmak**: büyük başörtüsü, tülbent (çok yaygın DS VI, 4200), **yopuk**: başörtüsü (Çorum: DS VI, 4297), **zar**: kadınların sokağa giderken başlarını örtükleri yarım örtü (Afyon: DS VI, 4350).

5.1.2. Ayağa giyilen

badıç, **badış**: kadınların giydiği dizden bileğe kadar olan bir çeşit çorap (İğdır: DS I, 466), **bandi**: kadın ayakkabısı (Samsun, Çorum, Amasya, Niğde: DS I, 519), **gelik**: bir çeşit kadın ayakkabısı (Antalya: DS III, 1978), **metot**: köylü kadınların giydiği, üzeri işlemeli ayakkabı (Tokat: DS IV, 3175), **moda**: köylü kadınların giydiği lastik ayakkabı biçiminde bir çeşit ayakkabı (Tokat: DS IV, 3208), **nerdane**: kırmızı kadın ayakkabısı (Isparta: DS IV, 3248), **şellek**: eski kadın kundurası (Diyarbakır: DS V, 3762), **şibbidik**: mercan işli kadın terliği (Çorum: DS VI, 4728), **tanga**: toplu kadın ayakkabısı (Bursa: DS V, 3821).

5.1.3. Kadınların iç giyimde kullandıkları kıyafetlerle ilgili kelimeler:

ayığışi: kadın donu (Yozgat: DS I, 417), **bağırtlak**: kadınların göğüslerini kapamak için kullandıkları göğüslük (Afyon, Burdur, Antalya, Muğla: DS I, 480), **bağlama**, **bağlak**: don, köylü kadınların bacaklarına giydikleri dizlik (Konya: DS I, 482), **cansıktı**: kadınların içlerine giydikleri dar yelek (Isparta, Denizli Trabzon: DS II, 857), **dopdibi**: kadın donu (Kayseri: DS II, 1563), **emceklığ**: sütyen (Kerkük: DS III, 1730), **gabılıh**: köylü kadınların giydiği don (Gümüşhane: DS III, 1885), **kumpaça**: ağsız kadın donu (Bilecik: DS IV, 2804), **tenge**: kadın donu (Isparta: DS V, 3880), **tenike**, **teneke**, **tenke**: kadın donu (çok yaygın DS V, 3882), **yarnık**: kadın göğüslüğü (Çorum: DS VI, 4191).

5.1.4. Kadınların dış giyimde kullandıkları kıyafetlerle ilgili kelimeler:

büzme don: paçası büzgülü kadın donu (Konya: DS I, 834), **cila**: kolsuz kadın kazağı (İçel: DS II, 964), **cüppe**: kadınların sokak arasında giydikleri eteklik (Isparta: DS II, 1027), **çaketa**: kadınların giydiği astarlı bluz (Ankara: DS II, 1042), **çalışton**: kadın hırkası (Erzincan: DS II, 1056), **çantal**: kadın elbisesi, üç etek (İstanbul, Ankara: DS II, 1071), **çekpaça**: köylü kadınlarının giydiği paçası büzgülü don (Samsun: DS II, 1116), **çenteli**: köy kızlarının giydiği ön ve arkası kapalı giysi (Kütahya, Kars, Erzincan: DS II, 1140), **çığa**: kadınların örtündükleri çarşaf (Ordu: DS II, 1159), **çintiyan**: kadınların giydikleri şalvar (Konya: DS II, 1183), **çinte**: köylü erkek ve kadınların giydikleri gömlek (Ankara: DS II, 1230), **çinti**, **cintiyon**, **çimtiyen**, **çintan**, **çintiyan**: içi astarlı kadın donu, şalvar (çok yaygın DS II, 1230), **dahdiri**: kadın donu, şalvar (çok yaygın DS II, 1328), **davuk**: kadın bluzu (Kayseri: DS II, 1382), **deldak**: köylü kadınların içlerine giydikleri kolsuz, uzun elbise (Kütahya, Eskişehir, Niğde: DS II, 1408), **derelik**: üç etekli kadın elbisesi (Kütahya: DS II, 1432), **donak**: gelin elbisesi ve kadın elbisesi (çok yaygın: DS II, 1558), **eğen**: kadın elbiselerinin etek kısmı (Sivas: DS III, 1676), **erem**: kadınların giydikleri çarşaf (Malatya: DS III, 1765), **etek**, **etekcek**: kadınların önlerine bağladıkları önlük (Isparta, Sivas: DS III, 1796), **famile**: 1. Kadın ceketi. 2. Kadın paltosu (Aydın, Manisa: DS III, 1833), **fermana**: kadınların giydiği üzeri işlemeli yelek (çok yaygın DS III, 1847), **fingil**: köylü kadınların giydikleri eteklik (Afyon: DS III, 1867), **gocik**: kadınların giydiği bir çeşit bluz (Artvin: DS III, 2089), **göğüslük**: kadınların giydikleri önlük (Trabzon: DS III, 2133), **göynek**: hanım mantosu (Giresun: DS III, 2172), **güdek**: kadın elbisesi (Amasya: DS III, 2212), **işlik**: hanımların giydiği kısa gömlek (çok yaygın DS IV, 2566), **kaçalak**: genç kızların görücüye çıkarken giydikleri giysi (Zonguldak: DS IV, 2587), **kandik**: köylü kadınların giydiği, geniş paçalı ve düğmeli kadın donu (Çorum, Tokat: DS IV, 3121), **kaplama**: kadın ceketi (Yozgat, Konya, Muğla: DS IV, 2635), **kasıbağ**: kadın başlığı (Afyon: DS IV, 2675), **kastir**: işlemeli kadın giysisi (Kayseri: DS IV, 2677), **kessik**: bir çeşit kadın gömleği (Niğde: DS IV, 4550), **keyme**: gömlek (kadın için) (Malatya: DS IV,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

2780), **kısalık**: kadın ya da erkek ceketi (Rize: DS IV, 2840), **kocak**: kadın yelegeği (Bayburt, Amasya: DS IV, 2893), **köpüme**: yaşlı kadınların giydikleri dikişli hırka (Malatya: DS IV, 2962), **libade, liba, libada, libado**: 1. Pamuklu kadın elbisesi. 2. Arkası ve önü sırma ile işlenmiş kısa kollu gelin elbisesi. 3. Yelek. 4. Köy kadınlarının elbise üstüne giydikleri bir çeşit manto. 5. Pamuklu, geniş kollu kadın ceketi, hırka. 6. Cepken (çok yaygın DS IV, 3079), **ögücek**: kadınların kullandığı yünden yapılmış önlük (Burdur: DS V, 3321), **palak**: kadın donunun paçası (Ankara: DS V, 3384), **parik**: kadın giysisi (Kayseri: DS V, 3399), **paşalı**: eskiden kadınların giydikleri yanları yırtmaçlı uzun giysi (çok yaygın DS V, 3408), **pelen**: eskiden kadınların giydiği çarşafın üst parçası (Kırklareli: DS V, 3425), **pürgü, pürme, pürmek**: kadın çarşafı (çok yaygın DS V, 3500), **sarımsahgabuğu**: kadınların büründüğü kalın, ak örtü (Yozgat: DS IV, 4674), **subun**: kadın giysisi, entari (Yozgat: DS V, 3689), **üçetek**: eskiden erkeklerin şimdi kimi köylerde kadınların giydiği bir çeşit giysi (çok yaygın DS VI, 4058), **üstlük**: kadınların sokakta giydikleri manto (Çanakkale: DS VI, 4078), **üstkabı, üstlülük**: yaşlı kadınların giydikleri, pamuklu köpüme, pazen hırka (Isparta: DS VI, 4078), **yeldirme**: kadınların giydiği bir çeşit giysi, astarsız manto (Kocaeli, Kütahya, Sivas, Antakya, Hatay, Adana: DS VI, 4233). 2. Önlük (Bilecik DS IV, 4233), **yırtal**: kadınların çene altından geçirdikleri kaytan (Kastamonu: DS VI, 4276), **zar**: kadınların üste giyindikleri çarşaf (Denizli, Aydın, İzmir, Manisa: DS VI, 4350), **zabın, zebın, zıbına, zibun, zubun**: 1. Kadınların giydikleri kolsuz dış gömleği. 2. İç yelegeği. 3. El tezgâhlarında dokunan kalın bezlerden yapılan, astarsız ceket. 4. Yelek. 5. Kadın giysisi. 6. Kadınların giydiği üç etek giysi. 7. Mintan (çok yaygın DS VI, 4366), **zibin**: kısa kollu kadın giysisi (Ankara: DS VI, 4840).

5.1.5. Kadınların özel günlerde giydikleri kıyafetlerle ilgili kelimeler:

al: gelinlerin başına örtülen uzun, kırmızı örtü, duvak (Isparta, Burdur: DS I, 165), **analık, ana bezi, ana donluğu, ana yolluğu, ana yolu**: düğünde kızın annesine verilen elbiselik kumaş (çok yaygın DS I, 251), **arakçın**: eskiden gelinlerin giydiği bir taç, takke (İzmir, Ankara, Konya, Sivas: DS I, 294), **bedal**: gelinlerin yüzlerine yapıştırılan yıldızlı pullar (Rize, Trabzon: DS I, 594), **beleyik**: nişanlı kızın başına örtmek suretiyle hediye edilen elbiseli kumaş (Eskişehir: DS I, 616), **bellik**: nişanlanan kıza verilen hediye veya takılan altın (Balıkesir, Sivas: DS I, 623), **bellilik**: nişanlanan kız veya erkeğe verilen çevre, mendil (Konya: DS I, 623), **cığa, çağ, cığ, cıgal, cıgıcığa, cıgıcığa, cıgıcığı, cıgilgan, cıva, cığa, cığa**: gelinlerin ve genç kızların düğünlerde başlarına süs olarak taktıkları parlak renkli tel veya tüy (çok yaygın DS II, 889), **cışak**: gelin tacı (Aydın: DS II, 941), **cibinlik**: gelin başörtüsü (Ankara: DS II, 973), **çalgır**: gelinlerin başlarına bağlanıp arkadan ucu aşağıya sarkıtılan örtü (Gümüşhane: DS II, 1053), **çılğan**: gelin tacı (Aydın: DS II, 1173), **dinge**: gelinlerin taktığı ipekli örtü üzerine gümüş, altın dizili başlık (Erzincan: DS II, 1503), **dingil**: gelinlere takılan altınla süslemiş fes (Çorum, Amasya: DS II, 1504), **duvah, duğak, duvag, duvagi, duvağ, duvağı**: gelin duvağı (çok yaygın DS II, 1614), **düzgün**: gelin elbisesi (Çorum, Tokat, Konya: DS II, 1646), **eğrimli**: sırma gelin elbisesi (Balıkesir, Kütahya, Eskişehir, Adana: DS III, 1685), **erehcin**: düğün gecesi gelinlerin başına konulan bir çeşit şapka, bere (Çorum: DS III, 1765), **gelin kuşağı**: gelinlerin taktıkları süslü kuşak (Denizli, Sivas: DS III, 1981), **gelin yanısı**: gelinin yüzüne örtülen örtü, duvak (Sivas: DS III, 1982), **gerdirek**: gelinlik (Manisa: DS III, 1996), **gulavan**: gelin teli (Ankara: DS III, 2038), **gıvrak**: gelinlerin yüzüne örtülen kırmızı ve pullu bir çeşit başörtüsü (Ankara: DS III, 2064), **görüm**: gelin ya da damat için alınan elbise (Çanakkale, Denizli: DS III, 2163), **gövrme**: gelinlik elbise (Ankara: DS III, 2171), **hotaz**: gelin duvağı (Isparta: DS III, 2419), **kaalât**: gelin olacak kıza gerekli şeyler, çeyiz (Niğde: DS IV, 2578), **kepçe**: gelinlerin alın ve şakaklarına takılan içi çukur altın süs eşyası (Ankara: DS IV, 2745), **kukul**: gelin fesi (Gümüşhane: DS IV, 2993), **küstü**: gelin giysisi (Zonguldak: DS IV, 3052), **libade, liba, libada, libado**: arkası ve önü sırma ile işlenmiş kısa kollu gelin elbisesi. (çok yaygın DS IV, 3079), **paçalık**: gelinin paça günü giydiği giysi (Kastamonu: DS V, 3378), **paşalık**: gelinlik elbisesi (Edirne: DS V, 3408), **puru**: gelinlerin kullandığı siyah ipekli başörtüsü (Kütahya, Malatya: DS V, 3490), **takadon**: kına gecesinde kızların giydiği sırmalı giysi (Manisa: DS V,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

3807), **takka**: gelinlerin başına giydirilen süslü bir çeşit başlık. (Konya, Antalya: DS V, 3811), **tutuk**: gelin duvağı (Konya: DS V, 4003).

5.1.6. Kadınların iş yaparken giydiği kıyafetlerle ilgili kelimeler:

ağçalık, ağaçalık: köy kadınlarının iş yaparken giydikleri, uçkurlu, geniş ağı ve uzun paçalı don, şalvar. (Afyon, Aydın, Kütahya, Ankara: DS I, 89), **çaylık**: kadınların iş yaparken giydikleri geniş, uzun don (Çorum, Tokat: DS II, 1098), **çoğa**: kadınların iş yaparken giydikleri daha çok siyah renkli giysi (Rize: DS II, 1256), **don yumaklığı**: kadınların çamaşır yıkarken giydikleri eski elbise ya da şalvar (Hatay, Antakya: DS II, 1562), **garatuman**: kadınların iş görürken giydikleri şalvar (Elazığ: DS III, 1921), **kolçak**: kadınların iş yaparken giydikleri giysi, önlük (çok yaygın DS IV, 2909), **pağ, poğ**: ev kadınlarının kullandıkları iş önlüğü (Zonguldak, Bartın: DS V, 3380), **peşdil, peşlik**: kadınların önlerine bağladıkları iş önlüğü (Isparta: DS V, 3437), **islik**: kadınların iş yaparken, yemek pişirirken giydikleri giysi, önlük (Ankara: DS IV, 2559), **üst donu**: kadınların iş yaparken giydikleri geniş don (Kayseri: DS VI, 4077), **üstlük**: kadınların iş yaparken giydikleri giysi (Isparta, Kayseri: DS VI, 4078), **tütünlük, tütünnük**: kadınların iş yaparken giydikleri giysi, önlük (Erzurum: DS V, 4018).

5.1.7. Kadınların bellerine bağladıkları kuşaklar ile ilgili kelimeler:

bağcak: kadınların kullandıkları renkli yün, sırma veya ipe örülmüş kuşak, bel bağı (Denizli, Ordu, Giresun, İçel: DS I, 475), **ceblük**: kadınlarının beline bağladıkları yedek cep (Malatya: DS II, 872), **çalpana**: eskiden kadınların bele sardıkları yün dokuma, ince, uzun kuşak (Isparta, Kütahya: DS IV, 4478), **çizgi**: köylü kadınlarının renkli yün ipliklerden öreerek bellerine kuşanıp uçlarını iki yandan sarkıttıkları kuşak (Kütahya: DS II, 1252), **derem**: kadınların beldelerine bağladıkları kuşak (Rize: DS II, 1432), **dişeme**: yörük kadınlarının bellerine taktıkları süslü kuşak (Isparta: DS II, 1521), **kaydan**: kadınların kullandığı bel bağı, kuşak (Trabzon: DS IV, 2699), **kurşak**: kadınların arkadan bellerine bağladıkları işlemeli kuşak (Artvin: DS IV, 3010), **sallama kemer**: kadın ve erkekler için ayrı ayrı yapılan bir çeşit kemer (sakalardan kalma töreye göre) (Bayburt, Kars: DS V, 3529).

5.2. Kadınların kullandığı eşyalar ile ilgili kelimeler:

5.2.1. Takılar ve süs eşyaları ile ilgili kelimeler:

ahma: kadınların süs eşyası olarak kullandıkları altın dizisi (Tunceli, Elazığ: DS I, 132), **akık**: kadınların ve kız çocuklarının boyunlarına taktıkları üçgen şeklindeki kırmızı boncuk. (Isparta: DS I, 150), **annik**: köy kadınlarının giydikleri fesin alın kısmına konan altın dizisi (Erzincan: DS I, 279), **asım takım**: kadınların takındıkları süs eşyası (Afyon, Eskişehir, Sivas, Samsun, Edirne: DS I, 343), **askı altını**: kadın feslerinin ortasına iğnelenen altın (Uşak: DS I, 344), **aşık**: kadınların bir süs eşyası (Afyon: DS I, 354), **avrumpa**: kadın saçına yapılan ondüle (Zonguldak, Kastamonu: DS I, 391), **ayaklı**: kadınların başlarına taktıkları beş altı parçalı altın süs (Mersin, Adana, Kayseri: DS I, 403), **ayırım**: kadınların başlarına süs olarak dizdikleri paralar (Isparta: DS I, 431), **birçeyhliş**: kadınların saçlarına taktıkları gümüşten bir süs eşyası (Bayburt, Kars: DS I, 698), **burkaç**: altın bilezik (Adana: DS I, 799), **çeki, çökü**: kadınların fes üzerine sardıkları yemeni (çok yaygın DS II, 1111-1112), **dinge**: kadınların taktığı ipekli örtü üzerine gümüş, altın dizili başlık (Erzincan: DS II, 1503), **cennik**: kadınların başlarına taktıkları dizi ile altın (Malatya: DS II, 883), **çığıştak**: kadınların saçına takılan gümüş çengel (Ankara, Konya: DS II, 902), **çelen**: kadınların göğüslerine veya başlarına taktıkları incili iğne (Maraş: DS II, 1120), **çetgi**: kadınların hotozları, kız çocuklarının şapka kenarların dikilen sarı renkli harç (Kütahya: DS II, 1150), **dahana**: kadınların ziynet eşyası (Sivas: DS II, 1328), **dizbezi**: Türkmen kadınlarının giydiği şalvar (Afyon: DS II, 1530), **dizek**: kadın feslerinin önüne dizilen bir sıra altın (Çankırı: DS II, 1530), **dizge**: kadınların boyunlarına taktıkları altın gerdanlık (Ankara: DS II, 1531),

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

dizi: kadınların boyunlarına taktıkları altın kordon (Denizli, Çankırı, Samsun, Muğla: DS II, 1531), **dizlik:** kadınların giysi üstüne bağladıkları süslü kuşak vb. nesne (çok yaygın DS II, 1532), **dok:** gümüş kadın gerdanlığı (Diyarbakır: DS II, 1540), **dulukluk:** kadın başlıklarının iki tarafına şakakların üstüne gelmek üzere takılan süs (Adana: DS II, 1599), **eğdirme:** kadınların başlarını örtükleri örtünün kenarına konulan oya (Yozgat: DS III, 1675), **emik altını:** kadınların boyunlarına taktıkları altın dizisi (Aydın: DS III, 1735), **gaziyanısı:** kadınların süs olarak boyunlarına taktıkları küçük altın dizisi (Niğde: DS III, 1955), **gollu:** kadınların ya da çocukların başlarına bağladıkları kare şeklindeki başörtüsüne karşılıklı köşelerinden katlanarak verilen üçgen biçim (Muğla: DS III, 2098), **gongurdak:** eskiden kadınların ayaklarına taktıkları gümüş halka (Denizli: DS III, 2101), **gor:** kadınların alınlarına taktıkları bir düzine altın (Sivas: DS III, 2103), **halel:** eskiden kadınların taktıkları cam bilezik (Isparta: DS III, 2259), **hamaylı:** kadınların boyunlarına taktıkları altın ya da gümüş kolye (Tokat: DS III, 2264), **hırtal:** kadınların çene altından geçirdikleri kordon ya da kurdele (Kastamonu: DS III, 2372), **ilmeçer:** kadınların çene altında geçirip başın iki tarafına tutturdıkları boncuk vb. şeylerle süslü ip (Isparta: DS IV, 2533), **kaplakpişi:** kadınların taktıkları altın başlık (Urfa: DS IV, 2635), **kıştırma, kıştırmaç:** kadın tepeliklerinin önüne dikilen altın dizisi (Kayseri: DS IV, 2846), **koç boynuzu:** kadın çorabında kullanılan bir nakış motifi (Bilecik: DS IV, 2895), **kolbağı, kolbağ, kolbak:** 1. Kadın bileziği. 2. Büyük taneli boncuklardan yapılmış kadın bileziği (çok yaygın DS IV, 2909), **kongurdak:** köy kızlarını saçlarına taktıkları boncuklar (Isparta: DS IV, 2918), **koturmaç:** eskiden kadınların halkaya geçirip boyunlarına taktıkları çeşitli süs eşyası, bir çeşit gerdanlık (Kerkük: DS IV, 2939), **köşe:** kadınların başlarına takarak yüzlerine ya da şakaklarına sarkıttıkları gümüş ya da altın süs eşyası (Kayseri, Adana: DS IV, 2980), **lenge:** kadınların boyunlarına astıkları altın, beşi birlik (Samsun: DS IV, 3073), **natır:** köylü kadınlarının başlarına taktıkları fesin çevresine dizilen yalancı altınlar (Çanakkale: DS IV, 3242), **uşdum:** kadınların fes üstüne sardıkları ipekli mendil (Isparta: DS VI, 4790), **pelez:** kadınların başlarına taktıkları küçük altın ya da altına benzer para (Ankara: DS V, 3426), **saka:** kadınların boyunlarına taktıkları süs altını (Muğla: DS V, 3519), **saldırma:** kadınların şakaklarına sarkıttıkları süs altını (Kırşehir, Niğde: DS V, 3525), **şerit:** kadınların boyunlarından göbeklerine dek taktıkları altın dizisi (Malatya: DS V, 3765), **takıntı:** kadınların takındıkları değerli süs eşyası, mücevher (çok yaygın DS V, 3810), **tenzif, tenzufe:** kadınların süs olarak özellikle feslerine taktıkları gümüş zincir, altın dizisi vb. şeyler (Erzincan, Elazığ, Kayseri: DS V, 3883), **tepeardı muskası:** hanımların feslerini arkasına taktıkları gümüş muska (Ankara: DS V, 3883), **teyelti:** kadınların alnındaki altın ya da gümüş dizisi (Manisa: DS V, 3906), **tura:** kadınların başlarına taktıkları küçük altın dizisi (Denizli, Aydın, İzmir, Muğla, Erzincan: DS V, 3995), **vurgu:** kadınların feslerine taktıkları gümüş takı (Konya: DS VI, 4110), **yancık:** 1. Köylü kadınların yanlarına sarkıttıkları örme süsler (Çankırı: DS VI, 4164). 2. Kadınların, yün eğirirken sol kalçalarına astıkları ve üstünde iğ çevirdikleri kösele parçası (Erzincan DS VI, 4164), **yandım:** kadınların boyunlarına taktıkları parlak boncuklu kolye (Çorum, Yozgat: DS VI, 4165), **yarenkilidi:** kadınların eline yapılan çapraz kına (Konya: DS VI, 4183), **zilif, zilf:** kadınların saç örgüleri üstüne düzen altınlar (Erzincan DS VI, 4389).

5.2.2. Kadınların kullandığı makyaj malzemeleri ile ilgili kelimeler:

bedal: kadınların yüzlerine sürdükleri boya (Rize, Trabzon: DS I, 594), **düzgün:** kadınların tuvalet malzemesi olarak kullandıkları allık, pudra, sürme vb. maddeler (Çorum, Tokat, Konya: DS II, 1646), **ernik:** kadınların kullandıkları allık (Erzurum: DS III, 1775), **gelinalı:** kadınların kullandıkları allık (Rize: DS III, 1978), **kızılık:** pudra, allık, düzgün (Burdur, Niğde: DS IV, 2867).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

5.2.3. Diğer eşyalar:

aşırtma: kadın geceliklerinin, çocuk pantolonlarının omuz askısı (İğdır, Kars: DS I, 357), **kıvırdım:** gelin çeyizi (Bolu, Ankara: DS IV, 2851), **koken:** kadınların dantel ördükleri iplik yumağı (Kayseri: DS IV, 2906).

5.3. Kadının giyimde kullandığı kumaşlar ile ilgili kelimeler:

altınoluk: kadın giysisi yapılan mavi, üstü çiçekli, parlak bir çeşit kumaş (Aydın: DS I, 232), **kılap:** eskiden kadınların feslerine sardıkları ince ipekli kumaş (Ankara: DS IV, 2794), **kıllama:** köylü kızların bellerine bağladıkları yünden yapılmış püsküllü kumaş (Çorum: DS IV, 2801), **köve:** kadın giysilerinin eteğine enine konan 5 cm.lik siyah parça (Bayburt, Kars: DS IV, 2984), **öğrük:** kadınların önlerine kuşandıkları bez (Afyon: DS V, 3320), **pırpır:** kadın giysilerini süslemekte kullanılan boncuk ya da kumaş parçası (Tokat, Eskişehir, Giresun, Erzincan: DS V, 3446), **uşdum:** kadınların fes üstüne sardıkları ipekli mendil (Isparta: DS VI, 4790), **yandılamadım:** desenli, çok renkli kadın kumaşı (Manisa, Elazığ, Konya, Denizli, Isparta: DS VI, 4165), **yapınçı:** bir çeşit kadın kumaşı (Kars: DS VI, 4179).

6. Kadınların yaptıkları iş ve meslekleri ile ilgili adlandırmaları

Kadının yaptığı iş ve mesleği ile ilgili adlandırmaları 53 kelimedenden oluşur. Burada 25 kelime yapılan iş ile ilgiliyken 28 tanesi meslekle ilgilidir. Eski Türklerde kadın, her ne kadar sosyal hayatta daima eşinin yanında bulunan, siyasi hayatta olduğu gibi çarşıda pazarda da aktif olan bir kadın olsa da İslamiyetin kabulüyle birlikte kadın daha muhafazakâr bir kalıba bürünmüştür. Bu durum kadının yaptığı işe ve uğraşmış olduğu mesleğe de yansımıştır (Erkal 1987: 102). Kadın, önce kız görmeye giden bir görücü (*dilerke*), sonra gelini düğüne hazırlayan, süsleyen kadın (*analık, talek, düğüşü, düzenci*), düğünde damat ile gelini tanıştıran ve düğünü çekip çeviren yenge (*ağ duğaklı, düğüşçü, kına yengesi, yenge*), düğünden sonraki âdetleri yerine getiren kadın (*alay, dade*) görevlerini üstlenir. Meslek olarak da daha çok hizmet eden konumdadır. Yani hizmetçi, aşçı konumundadır. Kadının evde bürünmüş olduğu rol meslek hayatına da yansımıştır. Meslek itibariyle olumsuz işler yapan kadın adlandırmaları da mevcuttur: *çaça, çeçe* genelev çalıştıran kadın anlamındaki kelimelerdendir.

ağ duğaklı: düğünde gelini güveyi ile tanıştıran kadın (Denizli, Trabzon: DS I, 88), **alafa:** düğünün ertesi günü gelinen bakire olup olmadığını anlamaya gelen kimseler (Rize: DS I, 184), **alay:** düğünden sonra gelinle beraber giden kız tarafına ait kadın ve kızlar (Rize: DS I, 203), **analık:** 1. Düğünde sağdıçlık eden kimsenin karısı, annesi. 2. Gelini düğüne hazırlayan kadın. 3. Kardeşlik olan kadın ve kızlara şerbeti içiren kadın (çok yaygın DS I, 249-251), **bağap:** hizmetçi, odacı [kadın] (Denizli: DS I, 474), **baş yenge:** düğünde yemeği idare eden kadın (Mersin: DS I, 567), **bezekçi:** gelin süsleyen kadın (İzmir, Sivas: DS I, 650), **celep:** hizmetçi, işçi [kadın] (Urfa: DS II, 878), **çaça, çaca:** genelev işleten, kötü yol gösteren kadın (çok yaygın DS II, 1031), **çeçe:** genelev çalıştıran kadın (Afyon, Konya, İçel: DS II, 1104), **dade:** düğünde erkek tarafından kız tarafına giden kadın, yenge (Niğde, Artvin: DS II, 1319), **dilerke:** kız bakmaya giden görücü (kadın) (İstanbul: DS II, 1493), **dişi galek:** kadın işçi, kadın hizmetçi (Muğla, Aydın: DS II, 1524), **düğüncü:** bekara kız arayan kadın ve erkek (Ordu: DS II, 1625), **düğüşçü:** düğün gecesi damat gelene kadar gelinin yanında bulunan, yenge (Samsun: DS II, 1626), **düğüşü:** gelinin giyinmesine yardımcı olan kadın (Ordu: DS II, 1626), **dünür ana:** kız istemeye giden oğlan annesi (Isparta: DS II, 1632), **dünürcü:** gelin görmek için kız evinden oğlan evine giden kadın (Çorum: DS II, 1632), **dünürşü, dünüş, düğür:** 1. Gelin almaya giden kadınlar. 2. Gelinin yanında bulunan yenge (Bolu, Çanakkale, Çorum Samsun Konya: DS II, 1633), **düzenci:** gelin olacak kızı süsleyen kadın (Rize: DS II, 1645), **düzen takan:** gelinin çeyizini düzenleyen, ipe asan kadın (Rize: DS II, 1645), **ebe:** düğünde geline verilen armağanları toplayıp, göz önüne yayan kadın (Samsun: DS III, 1650), **ekti:**

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

hizmetçi [kadın] (Isparta, Antalya: DS III, 1701), **eveçi**: doğum yaptıran kadın (Bayburt, Kars: DS III, 1803), **fike**: düğün sahibi tarafından tutulan ve düğüne davet edilecek kimseleri bir takım tekerlemelerle çağıran kadın (Çanakkale, Antalya: DS III, 1864), **gapıkızı**: hizmetçi [kadın] (Ankara: DS III, 1916), **garavaş**: kadın hizmetçi (Kars: DS III, 1921), **hacana**: düğünde geline önderlik eden kadın (İçel: DS III, 2247), **hacı ana**: yolsuz birleşmelere aracılık yapan kadın (Zonguldak: DS III, 2248), **kızan**: hizmetçi, uşak [kadın] (Giresun: DS III, 2382), **kaley**: işçi, hizmetçi [kadın] (Düzce: DS IV, 2610), **kayme**: kadın tellak (Urfa: DS IV, 2705), **kenen**: aşçı kadın (Hatay: DS IV, 2743), **kéveni**: kadın hizmetçi (Van: DS IV, 2776), **keyme**: kadın tellak (Malatya: DS IV, 2780), **keyveni**: aşçı kadın (çok yaygın DS IV, 2780), **kına yengesi**: düğünlerde yol gösteren kadın (Burdur: DS IV, 2807), **kır kızı**: köylerde, kırlarda oynatılan kadın (Trabzon: DS IV, 2830), **kormutcu**: hizmetçi [kadın] (Gümüşhane: DS IV, 2927), **köle dögen**: ev hanımı (Konya: DS IV, 2954), **köstek**: yolsuz birleşmelere aracılık eden kadın (Diyarbakır, Urfa: DS IV, 2977), **pavallı**: başka yerden gelip geçici olarak bir yerde oturan ve ufak tefek işler yapan kadın (Samsun, Giresun: DS V, 3301), **şadak**: yardımcı kadın, hizmetçi (Adana: DS V, 3735), **talek**: gelini süsleyen kadın (Bursa: DS V, 3817), **telci**: gelin başı süsleyen (Edirne: DS V, 3870), **telek**: hamamda kadın yıkayıcı, tellak (Burdur: DS VI, 4750), **yutuba**: kadın hizmetçi (Mersin: DS V, 4003), **yenge**: 1. Geline kılavuzluk eden kadın. 2. Düğün çağrıcısı (çok yaygın DS VI, 4247), **yünçü**: kadın tellak (Diyarbakır: DS VI, 4333).

7. Kadının yaşıyla ilgili adlandırmalar

Bu bölüm 64 kelimeden oluşmaktadır. Bunların 3 tanesi genç olan kadını ifade ederken (*dıraz, dolcan, yeni yetme*), geri kalanı ise yaşlanmış, ihtiyar kadını ifade eder. Yaşlılık terimlerinin bir kısmı evlenememiş kızlar için kullanılmaktadır (*kalgın, kalık kaluk, kalgın, kamlık, kalmış, kaluh*). Evlenemeyen ve biraz da yaşı geçkin olan kız yaşlı olarak değerlendirilir. Bu durum toplumun evliliğe verdiği önem ve bu önemin dile yansımaları şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca *ağın, akpürçek, bumbur, cece, dedaber, kandak, kovaltaz, morik* gibi sadece yaşlı, ihtiyar anlamına gelen kelimeler hem kadın hem erkek içinde kullanılabilir şekilde yorumlanarak köşeli parantez içerisinde kadın kelimesi yazma gereği duyulmuştur.

ağın: ihtiyar, yaşlı [kadın] (Düzce, Bolu: DS I, 90), **ağ pürçekli**: ihtiyar kadın (Yozgat: DS I, 108), **akbürçek, akpürçekli**: ihtiyar kadın (Sivas: DS I, 143), **aneç**: 1. Evlenmemiş, yaşlanmış kız. 2. Orta yaşlı, ergin, olgun kadın (çok yaygın DS I, 262), **babı**: 1. Koca karı (Afyon DS IV, 4440). 2. Yaşlı Hristiyan kadın (Isparta, Balıkesir: DS I, 452), **bumbur**: ihtiyar [kadın] (Giresun: DS I, 791), **cece, cice**: ihtiyar, Hristiyan kadın (Adana: DS II, 873), **cicikli**: yeni yetişen genç kız, göğsü büyümeğe başlamış kız (Niğde: DS I, 682), **dongalaz, concoloz, conculaz, congala, congalaz karısı, congalamas, conkalaz, conkolaz karısı**: 1. İhtiyar kadın. 2. Bunak kadın (çok yaygın DS, II s.999), **dedaber**: ihtiyar kadın (Artvin: DS II, 1396), **dıraz**: genç kız (Sivas: DS II, 1467), **dolcan**: genç kız (Bursa: DS II, 1546), **ebemkarı**: koca karı (Sivas: DS III, 1654), **ergem**: evlenme çağına gelmiş genç kız (Kastamonu: DS III, 1767), **ganga**: ihtiyar komşu kadın (Isparta: DS III, 1911), **gogo**: ihtiyar [kadın] (Erzurum: DS III, 2094), **hüntiş**: ihtiyar [kadın] (Adana: DS III, 2366), **honamaz**: yaşlı, ihtiyar [kadın] (Yozgat, Ankara, Kırşehir: DS III, 2401), **horlak**: çok ihtiyar [kadın] (Denizli, Gümüşhane, Konya: DS III, 2411), **hotur**: yaşlı, ihtiyar [kadın] (Mersin: DS III, 2420), **hömsək**: yaşlı geçkin kadın (Kastamonu: DS III, 2432), **höşük**: yaşlı kadın (Çankırı: DS III, 2438), **ırsap**: yaşlı, ihtiyar [kadın] (Konya: DS IV, 2489), **kaftar**: ihtiyar, cadı, bunak (Kars, Van, Iğdır: DS IV, 2594), **kaltak**: ihtiyar (kadınlar için) (Aydın, Denizli: DS IV, 2611), **kalgın, kalık**: evde kalmış, evlenmemiş yaşlı kız (Kayseri, Erzurum, Erzincan, Yozgat: DS VI, 4533), **kaluk, kalgın, kalık, kamlık, kalmış, kaluh**: evlenmemiş, yaşlı kız (çok yaygın DS IV, 2612), **kandak**: yaşlı, ihtiyar [kadın] (Çanakkale: DS IV, 2621), **karimek**: kadın yaşlanmak (Gaziantep: DS IV, 2665), **kerkere**: çok zayıf ve yaşlı [kadın] (Urfa: DS IV, 2756), **keyveni**: yaşlı kadın (Gümüşhane: DS IV, 2780), **kılınboz**: orta yaşlı [kadın] (Van: DS IV, 2799), **koca billa**: bir

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

ailenin en yaşlı kadını (Denizli: DS IV, 2892), **kocağız:** 1. Yaşlı, geçkin kız. 2. İhtiyar kadın (Niğde: DS IV, 2893), **kocana:** yaşlı kadın (Burdur: DS IV, 2893), **koskos:** ihtiyar, dişsiz [kadın] (Denizli: DS IV, 2931), **kotur:** iri yarı, yaşlı kadın (Artvin: DS IV, 2938), **kovaltaz:** ihtiyar [kadın] (Isparta: DS IV, 2939), **könez:** ihtiyar, yaşlı [kadın] (Amasya, Yozgat, Kayseri: DS IV, 2960), **mengiş:** yaşlı [kadın] (Denizli: DS IV, 3165), **morik:** yaşlı [kadın] (Malatya: DS IV, 3210), **nana:** çok yaşlı, bunak kadın (Bayburt, Gümüşhane: DS IV, 3239), **néreke:** koskoca (kız için) (Bitlis: DS IV, 3248), **tohumluk:** evlenmemiş yaşlı kız (Isparta: DS VI, 4767), **tülünkü:** yaşlanmış, kocamış [kadın] (Balıkesir: DS V, 4011), **tümtüm:** yaşlanmış [kadın] (Adana: DS V, 4013), **yeniyetme, yeniyitme:** genç kız (Antalya, Hatay: DS VI, 4822), **yetik, yetkin:** 1. Büyümüş, yetişkin (genellikle kız için). 2. Yaşlı [kadın] (Çorum, Kars, Niğde: DS VI, 4822).

8. Kadının dış görünüşü ile ilgili adlandırmalar

Kadının dış görünüşüyle ilgili adlandırmalar 27 kelimedenden oluşmaktadır. Dış görünüş olarak boy, kilo, yürüyüş, ten rengiyle ilgili değerlendirmeler vardır. Kısa boy daha çok küçültme ekiyle birleştirilirken (çömçü, elçik), irilik ve şişmanlık büyüklük ifade eden yansıma kelimelerle oluşmuştur (dübbe, gümbek, zıpçık...).

arap karısı: çirkin kadınlar için kullanılan bir sıfat (Burdur: DS I, 299), **birçek:** kadın saç (Van: DS I, 669), **cinka:** zayıf, cansız kız (Artvin: DS II, 981), **çömçü:** kısa boylu kadın (Kastamonu: DS II, 1285), **damızlık:** zayıf kadın, kız (Isparta: DS II, 1353), **durubilla:** güzel kız (Denizli: DS II, 1607), **dübbe:** çok şişman kadın (Antakya, Hatay: DS II, 1615), **elçik:** kısa boylu kadın (Erzurum: DS III, 1706), **eremik:** göğsü olmayan, göğsü büyümemiş kız ya da kadın (Kütahya: DS III, 1766), **fossuk:** şişman, iri kalçalı kadın (Sivas: DS III, 1877), **gümbek:** orta boylu dolgun kadın (Ordu: DS III, 2221), **hayta:** çirkin vücutlu kadın (Gümüşhane: DS III, 2321), **kadek:** kısa boylu kadın (Eskişehir: DS IV, 2590), **kareş:** teni beyaz, kaşı, gözü ve saçı kara olan güzel kadın ya da erkek (İstanbul: DS IV, 2658), **kayış:** esmer kadın (Bolu: DS IV, 2702), **kelçuk:** kısa saçlı kadın (Artvin: DS IV, 2726), **kıldır kıldır, kındım kındım, kındır kındır:** kıvrak kıvrak, salına salına (kadın yürüyüşü için). (Düzce, Bolu: DS IV, 2797), **zıpçık (VI):** şişman kadın, kız (Adana: DS VI, 4376), **zilif, zilf:** 1. Zülüf, kâkül (İğdir, Kars, Antakya, Hatay, Adana: DS VI, 4389). 2. Kadınların saç örgüleri üstüne düzen altınlar (Erzincan DS VI, 4389).

9. Kadınlara ilgili dinî ve mitolojik adlandırmalar

Kadının dinî ve mitolojik açıdan 5 kelime ile adlandırılması beklenenin tersi bir durum arz etmiştir. Oysaki kadın Türk mitolojisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Kadınlar, İslamiyetten önceki Türk destanlarında yaratıcı tanrı sıfatındadır. Bu destanlarda kadın tanrıların insanların saadet ve refahını temin ederler (Yazıcı Ersoy 2011: 55). Anadolu insanımızın tek tanrı inancı ağızlarına da yansımış ve buna bağlı olarak kadınların destanlardaki tanrı olma özelliğinin Anadolu insanı tarafından çok benimsenmediği görülmüştür. Böylece ağızlarında kadın mitoloji açısından cadı olarak kalmış, dinî açıdan da adak adayan, türbelere, yatırlara giden, sürekli dualar eden bir Anadolu kadını ortaya çıkmıştır.

conalağarı: masalarda adı geçen cadı kadın (İçel: DS II, 998), **kardaşlık tutunmak:** iki kadın ya da kız mevlit okutarak ahiret kardeşi olmak (Kırklareli: DS IV, 2657), **okumak evi:** kadın hocaların kadınlara Müslümanlık üzerine öğüt ve bilgi verdiği özel ev (Denizli: DS V, 3278), **satılmak:** kadınlar tarafından çocuklarının olması için bir yatıra adak adanmak (Amasya, İçel: DS V, 3552), **usul:** kadınların kıldıkları sabah namazı (Manisa: DS VI, 4789).

10. Kadının sağlığına yönelik adlandırmalar

Sağlıkla ilgili adlandırmalar 13 kelimedenden oluşur. Kadının doğurganlık özelliği ve özel günleriyle ilgili kelimeler bulunur. Burada en dikkat çekici husus kadının ağızlarında doğurganlık

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

açısından hayvan ile aynı kategoriye konulmasıdır. *eremik* kelimesinin “kısır, hiç doğurmayan insan veya hayvan” anlamına geliyor olması ifade edilen düşüncüyü destelemektedir. Yalnız sağlığa yönelik terim sayısının az oluşu bu konunun derinlemesine incelenmeye ihtiyacının olduğunu göstermektedir.

akıntı: kadınlarda aybaşı olayı (Konya: DS I, 152), **al basma, al bastı, al gömlek:** 1.Lohusa kadınlarda görülen bir hastalık, loğusa humması. 2. Lohusa olmayan kimselerde al denilen görüntünün uyku arasında verdiği boğucu sıkıntı, kâbus(çok yaygın DS I, 207), **ars:** kısır kadın (Eskişehir: DS I, 322), **beli açılmak:** sık sık aybaşı olup, çocuk tutamamak (Niğde: DS I, 617), **çığıt, çığırtı:** hamile kadınların yüzünde görülen koyu renkli leke (çok yaygın DS II, 1162), **çığıt, cığıt, cılıt:** 1. Çocuğu olacak kadınların bacaklarına çıkan sivilceler (Isparta, Eskişehir: DS II, 1210). 2. Çocuğu olacak kadınların yüzünde meydana gelen lekeler (Mersin, İçel: DS II, 1210), **eğelik:** çocuğu olmayan kadınlara çocuğu olması için yapılan ilaç (Giresun: DS III, 1676), **eremik:** kısır, hiç doğurmayan insan veya hayvan (Van, Bitlis, Kayseri: DS III, 1766), **gurat:** kısır kadın (Artvin: DS III, 2197), **üst:** kadınlarda aybaşı (Ordu, Isparta: DS VI, 4798), **tıvga, tıvğa, tıvka:** çocuğu yaşamayan kadınlarda görülen bir hastalık (çok yaygın DS V, 3929).

Tablo: Kadının söz varlığının sayısal değeri:

Akrabalık	anne (17), abla (6), büyükanne (9), kız kardeş (6), hala (6), teyze (2), kaynana (3), görümce (4), yenge (4), karışık (75)	134
Sosyal statü	Olumsuz (137), olumlu (18), anneye benzerlik (8), doğrudan kadın (48)	211
Hitap ifadesi		6
Cinsellik, evlilik, eşyle olan münasebeti		99
Kıyafetler ve kullanılan eşyalar	başörtü, yazma (59), altın, boncuk, gümüş ve inciden oluşanlar (61), ayakkabı (7), don ve şalvar (17), hırka, yelek (7), kumaş, mendil, önlük (191)	342
Yapılan iş ve meslek	Yapılan iş (25), meslek (28)	53
Yaş	Gençlik (3), yaşlılık (61)	64
Dış görünüş		27
Dinî ve mitolojik		5
Sağlık		13

Tablo 2: Kelimelerin değerlendirilmesi²:

Birleşik kelimeler	ak+ana(akana), akca+ana(akcana), ana+ana(anana), ay+ana(ayana), bal+nine(balnine), tayı+eze(dayaza,dayza dağza,diyaza,deyze), gayınna(kayın+ana), kayına (kayın+ana) koca+ana (kocana), ağa+bala >abla (abla), çek+paça (çekpaça) taç+orta (taçorta), kara+baş>karavaş (garavaş), dil+can (dolcan), yeni+yetme (yeniyetme, yeniyitme)
--------------------	---

²Bu bölümde büyük oranda Ötüken Türkçe Sözlük'ten yararlanılmıştır.

Yansıma meydana gelen kelimeler	sesten gelen	ma(yans.)>ma+ma(mama), çap(yans.)> çap-ıt-mak> çapıda (çapıda), faş(yans.)>faş-la-k (faşlak), fid (yans.)>fid(d)-ır (fiddir fiş), fid (yans.)fid-dir-ik(fiddirik), hing (yans.) >hing-iş-mek(hingsmek), lep (yans) >lep-ez (lepez), büt-mek (E.T.)\ bit (yans) >bit(d)-ık (bitık), pıt(yans.)> pıt(t)-ı-k (pittik), cıv (yans.)>cıv-a (cıva), çağ\coğ\caş\ceh\cığ\cık\ciğ\cik(yans.),dah (yans.)>dah-dir-i (dahdiri), fing (yans.)> fing-il(fingil), kof(yans.)>kof-ik(kofik), pır(yans.)>pır+pır (pırpır), şib(yans.)>şib(b)-i(t)-ik(şibbidik), tâ(yans)> ta-(k)ka(taka), hor (yans.)>hor-la-k(horlak), höm(yans.)>höm-se-k (hösmek), kang(yans.) >kan(g)-da-k(kandak), cığ(yans.)>cığ-ır-tı(cığırtı), fos(yans.)>fos(s)-uk (fossuk)
Alıntı kelimeler		Yun. pula (abla)\bula (yüzü örtülü Türk kadını) > billa\ abla\abula\ abıla (billa), Far. bîbî (bibî), Yun. tia (yaşlı kadın) (çiye), Ar. ‘amme(t) (eme), Lat. amita \Yun. Amita> Ar. ‘ammat (emete, emeti), Yun. amita (emti), Moğ. baca (paci), Far. dâye\tayâ(taya), Bul. teta (tete), Ar. şakar > aşkar (aşkar), Yun. statsa (çaça), Far. câdu (çadı), çaş+ Ar. avret (çaşarat), erme. çit’ig (çitlik), Ar. halâ’ik (halayık), Far. guyanda (güvende), Ar. hacc > hâci (hacı ana), Ar. hayr >hayır+ T. sız (hırsız almaz), Far. huverde (huvarta), Fr. mini>minnoş? (minnoş), Far. rûspî (orusbu), Far. ciger (ciger), Ar. Cümcüme/ cim(yans.) cim+cim+e (cimcime), Ar. ked:+bânû (köyveni), Far. yârân (yaren), Kürt. bûk (buke), Moğ. calagu (yiğit)\ E.T. çal-mak (yere vurmak, yıkmak), >çal-ık-sın> celâsın > cılasın (cılasın), Ar.halâ’ik> kalayık> galeyik (galek), Ar. ‘avret (evrat), Soğ. hat’yn>katın\katun (katın), Moğ. nöker (nöker), Yun. ephévos (yiğit, delikanlı) \ efendi (efe), Far. celeb (celep), doğ-mak>doğ-a-cı \ Ar. du’a (doğacı), Ar. sittî (siddi), Ar. ‘arak (ter)+ Far.- çîn (toplayan), Far. bâdic (badıç, badıç), Yun. petalion (bedal), Far. ciğa >ciğâ (cığa), İt. giacchetta (çaketa),Far. çenber (çember), Az. cığa >ciğa (çığa), Ar. şintiyan (çıntıyan), Ar. İkal >age\egal(egal), Ar. ‘arac (ter)+ Far. -çîn (ter) (erehcin), Ar. ihrâm (erem), İt. paramona\Yun. phermeli (famile), Erme k’olik \Yun. kaliki (gelik), Rus. kólokol (gongurdak), Ar. hamâ’il (hamaylı), Ar. izâr (izur), Far. gûşe (köşe), Yun. khoukhula (kukul), Ar. Mikrâme > makrome > mahroma\marhoma (mahrama), Far. merdâne - zenân (nerdane), öñ+Far. dâmen (etek) > öndemen (öndemen), Yun. filissa > pelez (pelez), Far. pûşî > poşu > puşu (puşu), İt. giubbane > zıbın > subun (subun), Ar. takıyye \ tâ (yans.) > ta-(k)ka (taka), Far. çâr > tar? (tar), Ar. tura (tura), Yun. skuphia (üsgüf), Ar. İzar (zar), Far. zülûf > zülûf > zilif (zilif), Yun. allageion >allayı > T. alay > Far. âlây (alay), Ar. cellâb\Far. celeb- keş (celep), Yun. statsa (teyze), Ar. dellâc (telek), Yun. bumburas (bumbur), konçuy+Yun. -los\ karkan+zolos >koncolos (concoloz), Far. dil+cân (dolcan), Çing. donka (ganga), Far. ked+bânû (keyveni), Ar. dübbe (dübbe), Erm. hayd [kara,leke] (hayta)
Yapım ekleri olarak oluşan kelimeler		Aba-cık (abacık), ana-lık (analık), kadın-cık (kadıncık), ad-dır-ık (addırık), at-tır-gan (attırgan), ban-dır-ma-lı (bandırmalı), çapak-lı (çapaklı), elek-çi (elekçi), eski-lik (eskilik), kan-uk(kabuk), kişkil-li (kişkişli), küf-lü (küflü), kır-la-k (kırlak), ön-lük(önlük), ög-eç (ögeç), sal-mak > sal-ıt-mak > salı(t)-ık (saltak), seç-me (seçme), sür-mek > sür-men-e/sürpene (sürpene), teke-se-k (tekese), zil-li (zilli), abla-cı (ablacı), avrat-lık (avratlık), aba-ç (abaç), avrat-sı (avratsı), çorba-cı(çorbacı), kan+ayak-lı (kanayaklı), tışıruv-luk (tışıruvluk), yanaş-ık (yanaşık), ay-(ı)r-an-cı (ayrancı), ad-a-k-lı (adaklı), al-

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

	lı (allı), ana-ç-la-mak (anaçlamak), ars-lık (arslık), azat-lı (azatlı), deyim-li (deyimli), güman-lı (gümanlı), kit-ik (kitik), ver-mek > ver-gil > vergi-li (vergili), ana-lık (analık), as-kı (askı), aş-(ı)- la-k (aşlak), ayak-lı (ayaklı), bağır-t-la-k (bağırtlak), bağ-la-k (bağlak), belli-lik \ bel-lik (bellik), çent-e-li \ çent-e-l-i (çenteli), çiz-mek > çiz-gı > çiz-ig > çiz-gi (çizgi), dere-lik (derelik), diz-mek > diz-ek (dizek), emcek-lik (emceklik), ger-dik-mek > gerdik-ek (gerdirek), gong-ur-dak (gongurdak), göğüs-lük (göğüslük), iş-lik \ iç-lik (işlik), kap-la-ma (kaplama), kay-dır-ma (kaydırma), kes-ik (kesik), kısa-lık (kısalık), kızıl-lık (kızılık), kol-lu (kollu), kotur-maç (koturmaç), köpü-me (köpüme), paça-lık (paçalık), tak-ı-ç (takıç), tak-ın-tı (takıntı), tart-ma (tartma), tepe-lik (tepelik), teye-l-ti (teyelti), top-aç (topaç), tüt-ün-lük (tütünlük), üst-lük (üstlük), yağ-lık (yağlık), yan-cık (yancık), yan-mak > yan-dım (yandım), yar-mak > yar-ım (yarım), yağrın-lık > yarık (yarık), y yel-dir-me (yeldirme), yap-ık > yap-uk (yopuk), bezek-çi (bezekçi), dile-r-ke \ dil+erk-i (dilerke), düğün-cü (düğüncü), dünür-cü (dünürcü), düzen-ci (düzençi), kormut-çu (kormutcu), hint-ı-s (hintiş), hotur (hotur), hoş-ük (höşük), tohum-luk (tohumluk), yet-ik (yetik), el-cik (elçik), kel-cik (kelçuk), kıldır (kıldır), zıpçık (zıpçık), satılmak (satılmak), ak-ın-mak > ak-ın-tı (akıntı), eğelik (eğelik),
Eski Türkçeden bu yana kullanılanlar	Tayı+eze (dayıza), eze \ ece \ eke (ebe), apa (ata) \ epe (abla), kel-mek (gelmek) > kel-in > gel-in (gelin), ka (yakın, dost) > ka-da (kada, kadi), anaş (anacık), anđuz \ andız (andız), iktü (bakılan, elde beslenen) > ikti \ ekti \ ekdi (ekti), er-se-k (ersek), etek [kenar] (eteğine eğri), kal-ı-mak (yükselmek) > kal(ı)t-mak > kalt-a-k > kalt-uk \ kaltok (kaltak), erkek \ irkek \ er (erkek) > er-kek \ er-gek (erkek gadife), idi (sahip) > eye \ iye \ ege (eye), uyaz > üvez (ivez), anaç (anaç), ay-dın (ay ışığı) > ay-dın (aydın), tışi \ tışı \ dişi (dişi galek), tışı > tışiruu (tışiruu) \ tışiruv (tışiruvluk), ağ-mak (ağır gel-) > ağ-ar > ağ-lı (ağır ayaklı), büt-mek (bitirmek) \ bit (yans.) > bit(t)-ık > bit(d)-ık > biddih (bitük), tıl (dil)+âk (küçültme eki) > dıl-ak (dılak), tılak \ dıllık (dıllık), yüz > üz(üst) > üze > üze-ri (üzeriyüklü, üzerli), yak-mak (yaklaşmak) > yağ-uk > yav-uk > yavuk-lu (yavuklu), ağ > ağ (ağ), âl (al), altun (altın), ad-ır-mak > ad-ır-ım > ayrı-m (ayırım), çığ-mak (düşmek) > çık-mak > çık-ı > çek-i (çeki), tiz-mek > tiz-ig > diz-i (dizi), eñ (yanak) > eñ-lik > er-nik (ernik), et (vücut) > et-ek (etek), kutas \ kutuz (hotuz), apa (ata) \ epe (abla) > ebe (ebe), yeñ (yan) > yeñ-e > yen-ge (yenge), erneñ \ er-mek (ulaşmak, varmak, olgunlaşmak) > er-gen > er-gen (ergem), yâm-mak (yaklaşmak) > ya-k (yakın) > yak-a (yaka), kutga (yaşlı kadın) > gurat (gurat)

SONUÇ

1. Derleme Sözlüğü'nden hareketle yapılan çalışmada Türkçenin söz varlığı içerisinde "kadın" ile ilgili 954 kelime tespit edilmiştir. Bu durum Anadolu ağızlarında kadına dair söz varlığının zenginliğini ispatlamaktadır.

2. Kadının dış görünüşüne vermiş olduğu önem ve ayrıntıya olan düşkünlüğü, kıyafetler ve eşyalar ile ilgili adlandırmaları sayısal olarak ilk sıraya koyarken, ikinci sırayı kadının toplumdaki olumlu ve olumsuz adlandırmaları alır. Oldukça geniş bir alanı kaplayan akrabalıkla ilgili kelimeler de dikkat çekicidir. Kadının aile hayatındaki önemi, eşyle olan ilişkisi ve

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

doğurganlık özelliği dolayısıyla dış görünüşündeki değişimlerle ilgili adlandırmalar da çok zengin bir söz varlığını yansıtmaktadır.

3. Toplum içerisinde kadının çocukluğunun, genç kızlığının, evliliğinin, kadınlığının ve yaşlılığının olumlu ya da olumsuz biçimlerde karşılığı bulunmaktadır. Bunun temelinde Türkçenin anlatım gücünün yanı sıra dinî, sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik nedenler de yatmaktadır.

KISALTMALAR

Ar.: Arapça

Az.: Azerice

Erme.: Ermenice

ET. : Eski Türkçe

Far.: Farsça

Fr.: Fransızca

İt.: İtalyanca

Lat.: Latince

Moğ.: Moğolca

Sansk.: Sanskritçe

T.: Türkçe

Yun.: Yunanca

yans.: Yansıma

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (1998), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 1. C., TDK Yay., Ankara.
- APALI, Yasemin (2011), “Sosyolojik Açıdan Kadınlarla İlgili Kalıp Yargılar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S: 26, Isparta, s. 49-64.
- BİNGÖLÇE, Filiz (2001), *Kadın Argosu Sözlüğü*, Metis Yay., İstanbul.
- ÇAĞATAY, Saadet (1962), “Türkçede ‘Kadın’ İçin Kullanılan Sözcükler”, *TDAY- Belleten*, TDK Yay., Ankara, s. 13-49.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar (2007), *Orhon Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- EMİROĞLU, Selim (2012), “Türkçe Sözlükteki Akrabalık Adlarının Tasnifi”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall, Ankara, p. 1691-1710.
- ERKAL, Mustafa (1987), *Sosyoloji*, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- Lİ, Yong- Söng (1999), *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*, Simurg Yay., İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- GÜLSÜN, Arife (2008), “Divanu Lûgati’t Türk’te Kadın ve Onun Dünyası”, *Uluslar Arası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri (28-30 Mayıs 2008)*, Ankara, s. 312-346.
- GÜNER, Nurhan (2012), “Eski ve Orta Türkçede Annelik Kavramı Etrafında Gelişmiş Söz Varlığı”, *VII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri, 24-28 Eylül*, Ankara.
- KARAHAN, Akartürk (2006), “Tarihî Türk Dilinin Söz Varlığına Katkılar: Kadınla İlgili Kelimeler Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Bilkent Üniversitesi Birinci Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Ankara, s. 1-12.
- PİLANCI, Hülya (2002), “Anadolu Ağızlarında Kadın İçin Kullanılan Sözler Üzerine Bir İnceleme”, *Kadın / Woman 2000 Kadın Araştırmaları Dergisi, Journal For Woman Studies*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, C: 3, S: 2, s. 71-82.
- RÁSONYI, Lázsló (1963), “Türklükte Kadın Adları”, *TDAY-Belleten*, TDK Yay., Ankara, s. 63-87.
- TÜLÜCÜ, Süleyman (2002), “Türk Dillerinde Akrabalık Adları İsimli Kitap Üzerine”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S: 20, Erzurum, s. 61-65.
- TDK (2009), *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, 3. baskı, Ankara.
- YAZICI-ERSOY, Habibe (2011), “Başkurt Türkçesinde ‘Kadın’ İle İlgili Söz Varlığı”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 31 Bahar, Konya, s. 55-82.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

